

stiam, & Defensionem Decretorum Concilii Tridentini &c.

VIII. Secunda conditio ex parte donatarii est, ut is aptus sit ad recipiendam donationem. Quomobrem tutores, & curatores capaces non sunt ad donationes recipiendas, factas a pupillis, & minoribus. Alicubi etiam prohibentur donationes que sunt Confessario a penitentibus, & que medicis, chirurgis, advocatis, procuratoribus offeruntur ab infirmis, & clientibus; ut refert Continuator Turnely. Sed leges istae in Gallia, Iesus alibi, locum habent.

IX. Tertia conditio est, ut res que donatur, non sit alicui perniciosa. Hinc donatio facta in fraudem creditorum, nulla est. Disputant Auctores, utrum qui accipiunt similes donationes, teneantur ad restitutionem? Negant Molina Tom. II. disp. cccxxvii. Lessius Lib. II. cap. xx. Laymanus, Diana, & alii. Hanc opinionem damnavit Clerus Gallicanus anno 1700. Talis quippe donatio iniusta est tam ex parte dantis, quam ex parte accipientis. Ideo ad restitutionem obligant accipientem Sanctus Antonius II. Part. tit. 1. cap. XII. §. 27. Caietanus Tom. II. epist. tractat. iv. quest. iv. Pradus cap. xxxix. quest. v. num. 15. Sylvester verb. restitut. 3. quest. vi. Aragon, Salmanticenses, Continuator Turnely, & alii.

X. Quarta conditio formulas comprehendit necessarias ad donationis valorem. Requiritur primo acceptatio expressa. Secunda formalitas est traditio, que duplex est: altera realis, altera ficta. Realis est qua dominium tum directum, tum utile transferuntur in donatarium: ficta vero qua transferuntur dominium directum in donatarium; sed donator sibi retinet usufructum. Tertia formalitas est *insinuatio*, quia videlicet donationes in acta publica referuntur; cum omnium interitus ne donationes fiat occultae, & ignotae. Ad solemnitatem insinuationis requiritur ut donator ipse coram iudice compareat, suamque declaret voluntatem. Plures aliae formalitates adhiberi solent iuxta diversitatem legum, que in foro dumtaxat exteriori vim habent, quatenus donatori, aut eius hereditibus actionem prebent ad rescindendam donationem conclusis clausulis desultant. Donationes pecuniariae que brevi manu sunt, non indigent insinuatione. Donatio omnium bonorum invalida est; ut sancitur ff. de verb. oblig. l. stipulatio hoc modo. Quoniam tum donatores se privati facultate testandi: quod noxium Reipublicae reputatur. Ideo donationes huiusmodi,

si sunt causa mortis, valide sunt: quia haec nihil impediunt quominus donatores possint heredem instituire. Leges vero istae que nullam declarant donationem omnium bonorum tum praesentium, tum futurorum, obligant dumtaxat in foro exteriori, Iesus in interiori. Siquidem nulla apparet lex aut naturalis, aut divina que prohibeat omnium bonorum abdicationem; immo eam Evangelium consiluit, sequendi Christi IESU causa; dummodo tales donationes nemini damnatum inferant, nec creditoribus, nec filiis, alicuique qui ius habeant ad bona donata.

XI. Donationes inter coniuges iure communi nulla sunt ff. de donat. inter virum, & uxorem. l. 32. Quod ideo statutum astitit, ne coniuges mutuo amore quo se prosequuntur, se ipsorum bonis suis cum damno filiorum. Retineri tamen bona donata valent, donec alter eorum donationem revocet. Validas eiusmodi donationes Auctores asserunt, si iuramento firmatae sint. Item morte donatoris valide evadunt, nisi in vita revocata fuerint, & si bona donata tradita res ipsa ante mortem fuerint. Requiritur etiam ut donator ante donatarium moriatur. Alii quoque assignantur casus in quibus valide sunt inter coniuges donationes. Primo donatio remuneratoria valida est. Secundo quando Imperator donat Imperatrici. Tertio si donatio fiat ad reparandas aedes ruinosas. Quarto si donator non fiat pauper ex donatione; ut si coniux repudiet legatum in gratiam alterius coniugis, que succedat. Quinto, si donatarius ex donatione non fiat ditior; ut si maritus donet uxori ad eleemosynas erogandas. Sexto, si uxor donet marito ad aliquam dignitatem comparandam. Rursus coniuges mutuo sibi donare valent bona futura acquirenda.

XII. Donatio patris facta filio non emancipato invalida est, & ad nullum revocabilis: quia idem cum patre filius reputatur; nemo autem donare sibi potest. Valida tamen evadit aut patris morte, aut filii emancipatione. Valida quoque est, si filius sit naturalis, si donatio sit remuneratoria, si detur in dotem, aut filio eunti ad bellum. Cavendum patribus est ne quid unum filiorum donent cum prauidicio legitimae que debetur aliis filiis. Et omnes abstinere debent a donationibus profanis, factis ad fovendas pompas, luxum, & ambitionem, nullaque rationabili causa occurrente.

XIII. Quæst. II. Quas ob causas revocari donatio inter vivos valida, & acceptata possit. Resp. Tres assignantur commuiter cau-

se valide donationis revocandae. Prima est donatarii ingratitude ff. de revocat. donat. l. Propter ingratitude. Tum autem donatarius ingratus dicitur, si iniurias atroces in donatarium intulerit; si impias manus in eum extendit; si conditionem donationis adiectam violaverit, aut non impleverit; si dampnum bonis donatoris grave attulerit; si vitæ eiusdem periculum paraverit; si eum dem inopia pressum alere reculerit; si eam eiusdem uxore adulteraverit; aut eius filiam in eum uxore adulteraverit; si eam dem iudicem debent: & solum post iudicis sententiam rescindenda donatio est. Et si res donata tradita non fuerit, retineri a donatore potest, usque dum iudicis sententia revocata fuerit. Secunda revocanda donationis causa est proles noviter suscepta. Qui enim abique liberis, & sine fine eisdem habendi magnam bonorum partem donavit, si postea filios habuerit, vel quia uxor sterili fecunda evasit, vel quia matrimonium contrahit, censetur donasse hac conditione, nisi filii donatori nascantur. Neque enim praesumi potest alicui velle extraneos praefere suis propriis filiis: & colligitur ex C. de revocat.

donat. l. si nunquam 8. Quo in casu si revocatio facta fuerit, & filii obeant, non revivificat donatio: quia actio semel extincta, semper extincta manet. Tertia causa est, si donatio fit inofficiosa, videlicet contra iuratum patrem erga filios; ut si ledat ius legitimæ filijs debet. Si autem sit inofficiosa dumtaxat in re; tunc rescinditur tantum quoad illam portionem que ledit legitimam filijs. Si vero inofficiosa re, & consilio, seu, si animo nocendi filiis donatio facta fuerit extraneis, tota rescinditur. Secus, si donatio facta sit aliis filijs, & descendentibus, vel Ecclesijs, & ad causas pias: tunc enim rescinditur dumtaxat quantum ad illam solam partem que dampnum intulit legitimæ filiorum. Hæc tamen revocatio locum post parentum mortem fit: quia tum solum legitimæ filijs debetur.

XIV. De donatione mortis causa iam dictum est, eam esse natura sua revocabilem. Dupliciter fieri hæc donatio potest. Primo absolute, quando, nullo instante mortis periculo, donas aliquid post mortem tradendum. Secundo conditionate, si mors sequatur: quo in casu, morte non secuta, evanescit donatio.

DISSERTATIO V.

DE TESTAMENTIS, ET ULTIMIS VOLUNTATIBUS.

PRÆLOQUIUM.

UM inter gratuitos contractus testamenta locum occupent, instituti nostri potius postulat ut pauca saltem de iisdem differamus. Argumentum istud ad scitos potissimum attinet, qui ingenia volumina, ut illud illustrarent, ediderunt. Vix in foro civili alia occurrunt argumenta, que tam uberiam disputandi, & vitiligandi materiam, ac ultimam voluntatum dispositiones, testamenta, legata, & codicilli. Hæc iudicum ingenia continenter torquent, advocatorum cremenas implent, & litigantium animos vexant, excruciantque. Id vero ut plurimum in causa est, quod negotium hoc gravissimum in extremam vitæ tempus reticere testatores soleant, quod est prout impetivum, atque permoletum. Animadvertit percerlebis elapsi tuculi Theologus Ioannes a S. Thoma in sua exquisita *Methodo adjuvandi moribundos* cap. III. inter cetera præstigia, quibus demon homines seducit, hoc unum esse, quod scilicet testamentum condere sit officium letalis infirmitatis temporis reservatum. Non pauci, inquit, peccant in materia tam gravi peccato negligentia, que illos potius plurimum turbat, & affligit, quod de his non disposuerint, cum integro essent valetudine, & iudicii, dum cogitant id se de die in diem dixisse, existimantes se illico morituros, ubi testamentum considerint. Debent

Confessarii talium personarum, aut illi quos consulunt de rebus sua conscientia, illis serio inculcare, tamquam negotium maximi momenti, quod sine magno scrupulo omitti non potest, maxime si persone sint procerioris aetatis, vel implicata ministeris, & occupationibus periculosis, ut quatenus ab illis se expediant. Quilibet testator quidam legislator est, legem gravissimam rogans, quae patrimonium suum aut in legitimis heredibus distribuit, aut liberali amico amicis legat, aut in opera pia erogat. Partito isthac, gravis momentum cum sit, exquirunt prudentiam, iudicii maturitatem, animum quietum, immoderati amoris vacuum, mentemque tranquillam postulat. Haec omnia in extrema illa lucta atque horrendo conflictu desiderari, nedum sperari, vix queunt. Undique pericula circumstant aut violandae iustitiae, aut laedendae caritatis. Quid, si minus perspicere, atqueque suam exprimat voluntatem testator; si verbis ambiguis, sensibusque involutis distributionis legem concipiat? Lites interminabiles, iurgia, dissidia, odia, & innumera heinc consequuntur absurda: quorum omnium causa princeps testator est, qui tam arduum negotium in illud ultimum agonis intervallum dilulit, quo turbatus animus cum morte luctans, & mens futuri iudicii divini iam imminens terrore exagitata, impar est ad illud opportune prudenterque conficiendum. Quamobrem summopere verendum ne omnium quae ex tanta negligentia, & culpabili dilacione proficiuntur malorum reddere supremo iudici rationem debeat. Missis itaque innumeris disputationibus quas versare isti consequuntur ad lites dirimendas, ea ego dumtaxat edisseram quae pro conscientiae foro optime moderando necessaria iudicavero.

CAPUTI.

Quid, & quotuplex sit testamentum: & quae solemnitates ad eiusdem valorem requirantur.

I. **Q**uique iure gentium concessum est ut, antequam ex hoc mundo decedat, de rebus suis disponat, modumque executionis, post mortem sui peragenda, definit. Haec dispositio ultima appellatur, quae dividitur in testamentum, codicillum, legatum, fideicommissum, & donationem mortis causa.

II. Testamentum, quod est quasi mentis, animique declaratio, seu testatio, definitur ultima voluntatis humane in ista sententia de eo quod quis vult fieri post mortem cum directa heredis institutione. Ultima particula sunt quae distinguunt testamentum a ceteris ultimis voluntatibus. Proprietas enim testamenti est directa institutio heredis, qui defuncti personam repraesentet. Nuncupativum ista sententia, seu dispositio: quia conformis esse iuri communi debet, ut infra dicitur. Codicillus est velut testamenti appendix, seu scriptura ultima, aliquam dispositionem continens, abique directa heredis institutione. Codicillus scribitur ad aliquid mutandum eorum quae in testamento disposita sunt, aut declarandum, vel adiciendum, detrahendumve, abique institutione, vel revocatione heredis iam in testamento instituti. Ex privilegio dumtaxat potest in codicillo heres in-

stitui; ut sancitur ff. de iust. testamen. l. Militis codicill. 36. Per accidens quoque institui heres in codicillo potest, ut per fideicommissum; & institutus indirecte revocari, quando heres in testamento designatus tale delictum perpetrasset vi cuius mereretur hereditate privari. Debet tamen delictum probari, antequam institutus heres revocetur. Haec de iure communi. Ceterum in pluribus regnis, & provinciis valet testamentum abique heredis institutione.

III. Legatum est donatio facta a testatore, & ab herede praestanda, alicuius rei particularis. Fideicommissum est legatum, vel hereditas, legatarii, vel heredis fidei ita commissa, ut alienare eam nequeat: sed debeat illam restituere cui testator restitutum praescripsit. Duplex fideicommissum. Unum est generale, quo tota hereditas gravatur, & restituenti necessarius designatur. Alterum particulare, quo bonum aliquod fidei legatarii committitur, reddendum illis quos testator designat. De substitutionibus infra dicam.

IV. Testamentum duplex. Aliud scriptum, seu clausum, & sigillis munitum. Aliud nuncupativum, seu apertum, quod abique scriptura, sola verborum nuncupatione formari potest. Si quis praescriptum numerum testium advocet, & coram istisdem suam declarationem voluntatem, heredem instituat, legata conditiones praescribat, rogans eos ut testes sint suae ultimae dispositionis; testamentum validum est. Quod si testamentum scriptis con-

signe-

signetur, scriptura solum adiciatur, ut firmius, & evidentius probetur testatoris dispositio. Qui plura conficit testamenta, ultimo revocat priora, ultimoque standum est: quia nemo plura habere testamenta valet, exceptis militibus: si tamen istorum etiam testamenta mutuo pugnent, ultimum praevalet ceteris. Contra, quilibet plures conficere codicillos potest, invicem non oppositos. Quod si contrarii sint, ultimo loco factus praesertur.

V. **Q**uest. I. Quae solemnitates requirantur ad testamentum nuncupativum? Resp. Iure communi requiruntur septem testes masculi puberes, qui annos 14. expleverint, quique liberi sint, vel ut tales reputati; & qui invitati, ac rogati, omnes audiant voluntatem testatoris. In hoc testamento non est necessaria, saltem iure communi, subscriptio testium, nec ipsius testatoris; cum scriptio non peritiae ad substantiam testamenti nuncupativi. Quando tamen eiusmodi testamentum publice scripturae mandatur, coram tabellione subscripti a testatore debent: quia publice scripturae omnes subscriptiones ab illis sunt a quibus exhibentur.

VI. **Q**uest. II. Quoniam solemnitates requirantur ad valorem testamenti scripti, seu clausi? Resp. Iure communi, postquam testamentum istud scriptum fuerit, clausum, & signatum, debet testator coram septem testibus declarare, hoc esse suum testamentum. Omnes testes debent subscribere. Quod si quis ineptus fit ad subscribendum, unus restitui pro eo subscribat, & omnes aut propro, aut uno communi sigillo testamentum figurare debent; ut sancitur est l. Haec consiliosissima C. de testam. §. Secum paulatim. A numero testium excluduntur qui sunt sub potestate testatoris, & pater heredis: item feminae, impuberes, surdi, muti, caeci, amentes, prodigi, iure infames, legatarius, & communiter omnes qui aliquam utilitatem ex testamento acquirunt.

VII. Haec quae indicavi, sunt de iure communi. Ceterum singuli fere principatus suas habent peculiares solemnitates. Alicubi sancitum est ut testamentum recipiatur a notario coram tribus, alibi coram quatuor testibus, vel a Parocho, iure curato coram totidem testibus: alibi, ut recipiatur a duobus notariis, vel ab uno notario, & Parocho coram duobus testibus. Singuli ergo testatores consule re leges, & consuetudines debent loci in quo testamentum conditur.

VIII. Quando testator testamentum clausum sua manu non scribit, sed alteri scriben-

dum tradit, si se seipsum heredem instituat, vel legatarium, non valet testamentum; quantum ad eius quod interfit, docent communiter Auctores hoc fraudis suspitionem. Validum tamen esset, si testator hanc esse suam voluntatem declararet, ut colligitur ex ff. de iis qui lib. adscribit in testam. l. 1. & 2. Verum quia leges istae poenales sunt, non obligant ante iudicis sententiam; cum niantur in praesumptione fraudis. Quare si bona fide ex voluntate testatoris quis se scriberet heredem, vel legatarium, valetet in foro conscientiae dispositio.

IX. **Q**uest. III. Testamentum ad pias causas quas solemnitates requirantur? Resp. Illud dicitur testamentum ad causas pias quod ordinatur ad honorem, cultumque Dei, & ad bonum spirituale animae. Quare testamenta quae hereditatem destinant pauperibus, Ecclesiis, Monasteriis, hospitalibus, viduis, aut virginibus egentibus, nuncupantur ad pias causas. Immo testamentum ad pias causas etiam est illud in quo causa pia substituitur; ut quando testator disponit ut, mortuo herede instituto, vel illo reculente hereditatem, vel non implente conditionem, hereditas devolvatur ad Ecclesiam, ad xenodochium, ad Monasterium &c. Si vero in testamento solum legatum aliquod pium relinquatur, non dicitur testamentum ad pias causas: alioquin omnia fere testamenta essent ad pias causas, cum vix aliquod testamentum sit in quo aliqua pia legata non delignantur. In praesentis autem ad causas pias habundant necessariae solemnitates quae praescribuntur vel a iure communi, vel a iure peculii principatus; sed folum illae quae iure naturali, vel gentium necessariae sunt ad ceteros contractus. Igitur quoties consensus testatoris, aut privata eius scriptura, aut per duos testes, sive viros, sive feminas, manifeste patet; validum est testamentum in utroque foro; ut declaravit Alexander III. in cap. Relatum 1. cap. Cum esset de testam. Immo communis opinio Auctorum est, valere testamentum quantum ad pia legata in eo contenta, etiamsi ob defectum solemnitatum quoad cetera nullum esset. Addunt communiter Auctores, valere legatum pium, etiamsi testator non potuerit ut verbis, aut scriptura declarare suam voluntatem; dummodo certis signis, & nubiis revera ipsam velle legatum pium conferre: quoniam ad istius velle legatum nulla requiruntur solemnitates; sed sola sufficit manifestatio voluntatis testatoris sic factuensis. Et quamquam laudatus Pontifex dicto cap. Relatum 1. requirit duos tes-

tes

les, quia committere testium attestatione animus testatoris nobis constat; tamen, si etiam abque testibus heres certo sciret, testatorem hoc aut illud legatum, aut hereditatem reliquisse prae causa, in conscientie foro strictius esset tradere rem legatam. Testes quoque necessarii sunt ad probandum in foro exteriori, aut quando desunt alia argumenta. Ceterum, si heres audisset solus orens a testatore, illum velle hoc aut illud legatum, tradere illud deberet causae pie. Quando testamentum ad pijs causis, delictorum solemnitate necessarium, a iure civili praescriptum, validum est; valida quoque sunt legata in eo contenta, etiam si non sint ad pijs causas. Quoniam legatum est quid acceptorium, quod legitur principale. Si hoc consistit, etiam illud consistere debet. Si testator instituit heredem suum agnatum, vel extraneum, & simul pijs causam; careatque testamentum necessariis solemnitatibus; nullum est quantum ad institutionem heredis consanguinei, vel extranei, sed valet quantum ad institutionem causae pie.

X. Quaest. IV. *Quae solemnitas requiritur ad valorem testamenti caecorum, militum, & parentum inter liberos?* Resp. Ut valida sint caecorum testamenta nuncupativa, seu aperta, cum scribere nequeant testamenta clausa, siue liberos, siue extraneos respiciant, septem testes requiruntur; sicut & alia quae descriptissimum testamentum, iure communi spectant. Ceterum in quolibet principatu siue adliant Ieges, quae servari debent. Milites testantes extra bellum, sunt subiecti iuri communi sicut ceteri. Dum vero in castris, aut in expeditione belli reperiuntur, solati sunt a conditionibus communis iuris, & testari valent ea solum servando quae sunt de iure naturae, nempe coram duobus testibus sive viris, sive feminis. Quae testamentum per annum integrum valida sunt postquam milites redierint e bello. Ad testamenta parentum requiritur filiorum duo testes, etiam non rogati, & non masculi, ex iure communi requiruntur. Iure tamen particulari regionum eadem solemnitates necessariae sunt pro his ac proliis testamentis non privilegiatis.

XI. Quaest. V. *Quae solemnitas ad codicillorum valorem necessaria est?* Resp. Vi communis iuris quique testes requiruntur, ut codicilli validi sint, siue nuncupativi sint, siue clausi. Codicilli autem ad pijs causas respectu filiorum, & militum, iidem fruent privilegia ac testamentum. Verum iura particularia saltem plurium regionum solemnitates etiam pro codicillis praescribere solent,

quae servari debent. Solent testatores sui testamentis adicere clausulas, quibus declarant ut testamentum validum sit, si minus ut testamentum, saltem ut codicillus, & ultima dispositio, vel meliori modo quo valere in iure potest.

C A P U T I I.

De testamento imperfecto, & de iis qui condere testamentum valent.

I. **T**estamentum imperfectum est ad defectu solemnitatis a iure praescriptae, quae substantiam contractus spectat; aut quia testator morte percussus perficere illud nequivit; aut quia deest plena & perfecta testatoris voluntas. De contractu cui deest solemnitas substantialis, disputavi supra hoc *Lib. III. Diss. I. cap. VII. quaest. III.* In praesens alia duo capita disceptamus.

II. Testamentum imperfectum vel ob repentinam testatoris mortem, vel quia locum anstet, vel ob aliud impedimentum, licet testator heredem instituerit, illique designaverit legata coram notario, & testibus, nullum est communi iure; ut sancitur *fi. de testament. l. si quis, cum testamentum fecerit, heredibus primis nuncupatis, priusquam secundas heredes exprimeret, omnium sit; magis capitulo cum testamentum facere quam fecisse.* Hoc autem tum verum est, quando testator conficit testamentum non esse finitum. Dum autem dubitandi locus occurrit, sit nec ne testamentum; tunc illud validum esse communiter Auctores docent. Si tamen testamentum sit ad causas pijs, validum in utroque foro est; quemadmodum & legata pia, licet nullum foret testamentum quantum ad alia, ut dictum iam est.

III. Si testator decedat post consummatum testamentum nuncupativum, seu apertum, antequam eidem legatur, invalidum est; ut colligitur ex *fi. de legatis, l. fideicommissum §. quatuor.* Verum si sufficienti numero testium constaret, omnia quae scripta sunt, consona esse testatoris menti, validum in utroque foro testamentum esset. Siquidem, ut iam dixi, haud necesse est ad haec testamentum nuncupativa scribantur, sed sit est certo constare de mente testatoris. Si testator astitit in testamento, schedulam suo Confessorio, vel alteri personae se deside subscripsit, seque velle omnia in ea contenta velle habere; executioni mandanda, & implenda, non secus ac testamentum, essent, ut communi-

muniter Auctores docent, & res natura sua patet.

IV. Quando testator plena libertate carens, testamentum conficit, vel quia dolo, aut fraude decipitur, aut vi cogitur; testamentum illud nullum est. Quoniam sicut in ceteris contractibus, sic, & potissimum in hoc plena libertas necessaria est. Quare si quis per errorem constitueret heredem, aut legatarium, falso existimans esse filium suum, aut consanguineum; in utroque foro nulla esset dispositio. Qui vero deciperent testatorem, eum inducendo ut se, vel alios heredes institueret, aut legatarios, peccarent contra iustitiam, & ad restitutionem tenerentur. Idem dicendum de testamento factu vel obmetum, quem vocant reverentialem, filii erga patrem, uxoris erga maritum; vel ob preces importunitissimas, quae ob continuum molestantium decipiunt, aut vim eidem inferant, non modo graves contra iustitiam peccant, & restitutioni obnoxii sunt; verum etiam in foro exteriori privantur quocumque iure ad ea bona quae in tali testamento eidem relicta sunt. Peccant quoque, & ad restitutionem tenentur qui impediunt ut testamentum condatur, aut ne immutetur factum. Quod impedimentum multis modis imponi valet, vel notarium, aut testes detinendo, ne ingrediantur cubiculum testatoris; vel testatorem ipsum decipiendo, dum gravitas mortalis infirmitatis eidem occultatur, ut in eum morbi gradum tandem incidat in quo condendo testamento idoneus non sit.

Quo fraudes non adeo raras sunt. Qui vero suasionem, consilio, aut moderatis testatorem inducit ut testamentum mutet, ut se, vel alios instituat heredes, aut legatarios, non peccat, nec ad restitutionem tenetur.

V. Pauca nunc de iis qui condere testamentum possunt, explicabo. Omnes ullo rationis praeditos posse de bonis suis testari, nisi lex aliqua obstat, certum est. Lex autem vetat testari Religiosos, voto pauperatis devotos, Episcopos de rebus Ecclesiarum. Pauperes, qui nihil possident, testari nequeunt; si tamen habeant se in posterum habituros, aut ius habeant ad bona futura, testari de his iure valent. Pueri, ulu rationis destituti, amentes inepti sunt ad testandum. Diviti, generis stultitia reperiunt. Qui stultus est in uno genere, secus in negotiis suis peragens, testari valet: item illi qui perpetuo amentes non sunt. De his constitui regulae generalis nequit; sed ex signis, ex iusta & bo-

nesta rerum dispositione colligi poterit, fuerint ne rationis compotes, quando testamentum condiderit. Si enim testamentum sit ad legatum praescriptum, & optime dispositum; si legatum factum sit ad testatorem ad agnitionem ornatum fuisse. Idem dicendum de agnitionis delirantibus. Soli adhaerent colligere valet, sint nec ne apti ad testandum. Impubes, nempe masculi ante 12. & feminae ante 12. annos, testari non valent. Imperfectum enim in iuris iudicium est: & licet in aliquibus iudicium preveniat aetatem; tamen ad lites vitandas ante praefatum tempus nequeunt testari etiam ad pijs causas, etiam si aliquis miles sit. Ex concessione tamen Principis testari illos posse contendunt plures, dummodo rationis sint compotes. Principes enim ex iusta causa dispensare ab hac poitiva lege valent.

VI. Filifamilias puberes de bonis qualificatissimis, & castrensis testari possunt, secus de adventitiiis. Si tamen sint Clerici, & post Clericatum bona adventitia comparaverint, de iis condere testamentum queunt; ut colligitur ex *C. de Episc. & Cleric. l. Sacror. ubi haec habentur. Ea, quaequum in eodem clericali gradu, locoque viventes acquirere, & habere poterint, etiam si in patris potestate constituti sint, tamquam bona propria vindicent. De his si quando libitum fuerit, testandi, vel alienandi, vel donandi libera facultate concessa.*

VII. Qui muti simulque surdi natiivitate sunt, testari nequeunt, aut codicillos facere, aut donationes mortis causa. Si ex morbo, secus a naturitate, surdus quis sit, & mutus, si scribere sciat, testari, & codicillos facere, quemadmodum ceteri, potest. Idem praeterea valet qui dormalax iurdus siue a naturitate, siue ex morbo sit. Similiter qui mutus, & non surdus est, siue ex morbo, siue a naturitate, si scribere ante praedictum sit, potest testari, donare mortis causa, & cetera quae ad ultimam dispositionem requiruntur, facere. Haec omnia praesentia declarantur *l. discretus. 10. C. uti testamenta facere possunt.*

VIII. Plura sunt crimina ob quae leges condendi testamenti facultatem adimunt. Requiritur tamen ut iudicis sententia declaratum crimen sit, antequam quis inhabilis fiat ad testamentum faciendum. Crimina autem eiusmodi sunt. Hostilis Cardinalium insensio, percussio, incarceration &c. aut cooperatio in eiusmodi crimina. Alterum crimen est haereticus, vel haereticis favere, patrocinari, eisdem defendere, receptare. Tertium crimen est

est damnato ob libellum famosum. Aliqui addunt quartum, nempe sodomice scelus nefandum. Usurarii publici, & notorii testari, codicillos facere, donare mortis causa pariter nequeunt ex cap. *Quomodo* de usuris in 6. nisi creditoribus satisfecerint, ut cautionem satisfaciendi praeferant vel ipsis creditoribus, vel personis fide dignis, ut Parocho, Episcopo &c. Quam poenam locum habere Auctores docent, etiam si ab ipsis parandis fenerator deliquerit, nisi praeferat satisfactionem, cautionemve praeferat ante mortem, etiam si testamentum ante usuras conditum sit: qui tamen conditum est ante cautionem, vel satisfactionem conditum: validum reputatur, ut communis docti opinio. Damnatos ad mortem, et illos quibus aqua, & ignis interdicatur, inhabiles ad testandum declarat l. *Eius qui* §. *Sed cui*, ff. de *testamentis*, aliarque leges, quae tamen hodie vix alicubi locum habent. Illud verum est, eos testari non posse quorum omnia bona fisco adjudicata fuerint.

CAPUT III.

De iis qui possunt, vel non possunt heredes, aut legatarii in testamento institui.

I. SEPTEM recenteri solent personarum genera quae institui heredes nequeunt. 1. Qui non possunt testari ob delictum, neque accipere hereditatem ex testamento valent; ut declarat Gloss. in l. *is cui*, ff. *Qui facere testam.* &c. 2. Haereticis, & apostatae & eorum fautores, receptatores, & defensores, si intra annum poenitentiam non egerint, accipere quicquam ex testamento nequeunt. 3. Persecutores, & percussores Cardinalium post iudicis sententiam. 4. Civitates inimicis, Iudeorum communitates apud Christianos commorantes, Collegia illicita nequeunt heredes institui. 5. Clerici prohibentur haereticos, vel infideles quocumque heredes instituire, etiam si consanguineos. Cap. *Si quis Episcopus*. 6. Si dominus institui heres nequeat, neque eundem servus, nisi servus fit manumissus, vel ad alterum dominum hereditatis capacem transferat; ut sancitur ff. de *hered. inst.* l. *Non minus*. Similiter institui a domina heres nequit servus, pendente accusatione de adulterio cum eadem patrato. Quando dominus heredem servum instituit, liberum eum relinquere censetur; sicut si tutorem filii sui constituat, in libertatem eum-

dem aserit. 7. Quomodo Religiosi institui heredes possunt, vel Monasteria, consulenda sunt eorumdem leges.

II. Praeter recensitos casus, alios enumerant Auctores. Primus est. Heredes, aut legatarii qui occidunt testatorem, excluduntur ipso facto a bonis defuncti; ut patet ex ff. de *bonis damnator.* l. *ultim.* §. *ultim.* Disputant vero Auctores, num bona defuncti fisco applicanda sint, an devolvi debeant ad heredes alios ab intestato. Affirmant alii, alii negant. Sed haec forum externum spectant; & leges, atque consuetudines locorum spectanda sunt. Addunt communiter, legatarium qui post legatum factum gravem ingratitudinem, vel inimicitiam exercuit erga testatorem, non posse accipere legatum; immo acceptum restituere debere: quia enormis ingratitudo, vel inimicitia sufficit ad revocandum testamentum, ut diximus.

III. Secundus est. Si legatarius, vel heres prohibuerit testatori condere testamentum, aut conditum revocare, excluduntur ab hereditate, vel legato: & fisco applicatur legatum.

IV. Tertius est. Si heres accessit ad uxorem testatoris, indicatur indignus hereditate. Quomodo vero de hoc differant Auctores, omnium legatarium talis delicti reum privant legato ex l. *Si inimicitia* ff. de *iis quibus ut indignis*.

V. Quartus casus est. Si defunctus mente captus erat, & heres curam pro eundem fuit non adhibuerit, vel si captivus exisset, & eundem liberare neglexerit, ac mortuus in captivitate fuerit: tunc aufertur ab eo hereditas, & addicitur fisco.

VI. Quintus. Si heres testamentum sine institutionis accusavit, & prolecutus est litrem usque ad ultimam sententiam prolatam contra eundem; hereditas privat. Si tamen ante prolatam sententiam, vel pendente appellatione desistat ab intentata lite, hereditatem non amittit.

VII. Quæst. I. *Quomodo parentes teneantur alimenta praebere filiis naturalibus, & spuris.* Resp. Triplex filiorum genus. Alii sunt legitimi, qui nempe ex legitimo matrimonio, vel ut tali reputato, nati sunt, aut pro sublequentis matrimonium legitimi. Alii naturales nati ex parentibus nullo impedimento dirimente interdicti; sed qui contrahere simul matrimonium poterat. Impedimentum solum impediens, ut est simplex calitas verum non tollit quin sint naturales. Alii sunt spurii, qui nempe nati sunt ex parentibus qui contrahere simul non poterant, quia impe-

dirimento dirimente devinssi; puta, si alter parentum esset matrimonio ligatus; aut constitutus in laicis, aut Religiosis professus; si essent consanguineus usque ad quartum gradum. Spuria aliquid dicuntur etiam orti ex damnato concubitu; ut quando mulier rem habuit cum proprio servo; vel quando adulterii criminii adiungitur flagitium incestus. Ob hoc enim duplex crimen mater poena mortis plectitur. Item quando mulier copulam habuit cum ascendentibus, vel descendentibus; ut colligitur ex ff. de *adulterio* l. *Si adulterium cum incestu*. Et licet lex inclinat copulam habitam cum consanguineo intra quartum gradum, tamen communiter Auctores interpretantur, quando consanguineus est aut ex ascendentibus, aut ex descendentibus. Rursus ex damnato concubitu dicuntur illi qui oriuntur ex Christiana & Iudæa, vel Mahometana.

VIII. His delictis respondeo ad propositam quaestionem, parentes natura iure teneri ad alimenta praebeanda filiis omnibus, sive legitimis filii, sive naturales, sive spurii. Immo, etiam si pater sit Sacerdos, & mater Monialis. Haec alimenta quae praebere parentes tenentur, debent esse congrua statui, & dignitati parentum. Nominis alimentorum veniunt victus, vestitus, medicina, habitatio, & sumptus funerum. Si parentes nobiles sunt, nequeunt filios etiam spurios cogere ut arte, & labore vili vivant, quando id dedecori filio esset. Utrique omnes in labore vultus comparare sibi debent; sed modo congrua proprio statui. Plures sunt artes quae a nobilibus quoque exerceri sine dedecore possunt. In eisdem parentes filios erudiant, aut erudiri curent, ut quantis sibi comparare vultum necessarium. Quando parentes divites sunt, nequeunt collocare filios in hospitali, aliique orphanorum collegiis, locisque piis, nisi occultandam infamiae causa; sed tunc compensare sumptus loco pio, vel hospitali debent. In defectu parentum alirunguntur avi iure naturae: alere filios filiorum, sive nepotes sint ex patre, sive ex matre; quomodo eodem quoque iure filii spurii, & nepotes in eorumdem defectu alirunguntur alere parentes & avos, si pauperes sint, & unde vivant, non habeant. Heres quoque patris alimenta praebere debet filio spurto, cui pater illa non dedit. Quoniam heres subit omnia onera sui defuncti testatoris. Utrum vero ad hoc teneatur heres vel ex iustitia, vel ex pietate, non vacat in praesentia disputare. Quamdiu tamen pater non agnovit

ut suos filios spurios, sive naturales, non teneatur istidem alimenta praebere. Si vero iusmel agnovit ut suos, eos alere teneatur; licet neget esse suos. Si pater domo unicum consanguinum habeat, & ex ea natus filius sit; illius reputandus est, quando non constet, eam cum alio commercium illo tempore habuisse. Primo triennio mater quantum ad lac praebeandum alirungit: ad cetera teneatur pater, qui, elapso primo triennio, alere filium debet, donec is propria sustentari industria valeat. Si pater moriatur, teneatur mater supplere vestes parentis in filiorum alimentis: si ipsa non possit, succedant avi, & proavi ex parte patris; & secundo loco succedunt huic obligationi avi materni, ut communiter Auctores docent.

IX. Quæst. II. *Quomodo filii naturales, & spurii succedant patri?* Resp. Filii naturali iure antiquo nullo modo succedere patri poterant, etiam si legitimos filios non habuissent; ut patet ex C. de *naturalibus liberis* l. *Humanius*. Iure vero communi novo succedit in duabus unciis parenti non habenti filios legitimos. Duæ unciæ comprehendunt sextam bonorum partem. Hoc tamen limitatur, si pater uxorem non habeat; ut colligitur ex C. de *naturalibus* Authent. *Leet* verbi *ab intestato*. Alicubi tamen leges obtinent, ut filii naturales succedant in duabus unciis, etiam si pater uxorem habeat. Immo pater qui filius legitimus caret, communis iure ex *est. Authent.* potest omnia bona sua ex testamento relinquere filio naturali. Ceterum nunc vigent peculiaries leges pro regionum diversitate. Alicubi, si pater habeat legitimos descendentes, nequit nisi unicum unciam, id est duodecimam bonorum partem, filio naturali relinquere. Alii potest pater relinquere filio naturali quantum bonorum partem in praefato casu. Docent plures, filium naturalem actionem non habere de inoffensio testamento, etiam si nihil ei pater reliquit.

X. Filii spurii nihil praeter alimentum recipere iure ex testamento, sive ab intestato iure valet, etiam si pater filius legitimus careat; ut sancitur in *est. Authent.* C. de *naturalibus liberis*. Immo Lessius, Tapia, Sanchez, Lugo, Salmanticensis docent, teneantur in conscientia filium spurium restituere heredibus, si quid praeter alimenta accipiat a patre; secus, si aliquid recipiat ab avo, aut proavo, dummodo illi filios legitimos non habeant: quomiam leges praefatae, cum sint odiosae, restringi, non ampliacari debent.

XI. Quid, si pater spurii mandat in suo testamento, ut bona sua distribuatur inter

pauperes, poterunt ne executores testamentarii, quibus commissa est honorum distributio, dare aliquid spurio praefer alimenta? Negat communis opinio: quia executores testamentarii non sunt bonorum domini; sed pater, a quo spurii nihil praefer alimenta accipere valet. Si vero pater ipse fit executor testamentarius ad distribuenda pauperibus testatoris bona; tum poterit dare filio spurio pauperi, sicut ceteris pauperibus. Plura alia disputare Auctores solent de modo quo per substitutionem possit pater efficere ut aliqua sua bona perveniant ad filium spurium. Sed haec ad Ictos magis quam ad Theologos attinent. Idcirco illo praetereo.

XII. Quæst. III. Quomodo filii naturales succedant matri? Resp. Iure communi filii naturales succedunt matri ab intestato, non secus ac filii legitimi l. Si que illigris, C. ad Senat. consulti. Orsiniannum. In diversis regionibus peculiaria obtinent leges. Alicubi filii naturales succedunt tantum, cum mater filios legitimos non habet, tum ex testamento, tum ab intestato; & actionem tum habent contra inofficiosum testamentum, si mater illos praeterierit. Contra, si mater filios legitimos habet; tunc nec ex testamento, nec ab intestato succedunt filii naturales. Aliquam tamen partem, iuxta diversas locorum leges, poterit isdem mater relinquere; ut docent Salmanticenses, Covarruvias, Tapia, & alii. Si mater vi compulsa fuerit, aut fraude decepta ab aliquo quem putavit maritum suum, tum filius, si ve naturalis, si ve spurius, si ve ex damnato concubitu, succedit cum aliis filiis legitimis tam ab intestato, quam ex testamento. Quoniam in hoc casu nulla intervenit culpa respectu matris. Ergo successio materna denegari filio non debet. Filius spurius succedit matri quæ filios legitimos non habet, tam ex testamento, quam ab intestato, iure communi: secus filii ex damnato concubitu. Verum si mater filios legitimos habeat, vel alios descendentes, nequit spurio relinquere nisi quantum bonorum partem. Plures tamen docent, posse filium spurium retinere ea quæ mater illi reliquit, antequam per iudicis sententiam privetur; dummodo filiis legitimis notabile detrimentum non inferatur.

XIII. Quæst. IV. Fideicommissarius, institutus heres a patre cum onere tradendi hereditatem filio spurio, licite ne tradere illam valet? Resp. Salmanticenses gravissimam hanc vocant difficultatem tract. xiv. cap. v. punct. 5. §. 4. num. 67. ac tres opiniones in medium afferunt. Et primo quadam præmittunt ut

certa apud Auctores. Convenit penes omnes, peccare tam patrem donantem, & instituentem amicum cum pacto expresse, vel tacito reddendi hereditatem filio spurio, quam amicum acceptantem hereditatem cum tali onere: quia uterque fraudem in re gravi legi veritanti infert. Quo siquidem hanc institutio pertinet, nisi eo ut legem quæ vetat & parenti dare, & filio spurio recipere aliquid præfer alimenta, eludat? Convenit similiter penes Auctores, fisco ad iudicandum esse eiusmodi bona, si amicus fideicommissarius fidem præferat parenti de reddendis bonis filio spurio; ut conlat ex C. de iis quibus ut indignis l. 1. & l. Non intelligatur, ff. de iure fisci. At quia leges hæc penales sunt, obligant solum post iudicis sententiam. Quid, si iudex inquisitionem instituat, interrogetque fideicommissarium, an fidem præsterit testatori de tradendis bonis filio spurio? Respondent Salmanticenses cum aliis, posse tum fideicommissarium uti æquivocationem, nisi præcesserit infamia: quia tunc iudex iurisdice non interrogaret. Immo addunt, hunc posse iuramento confirmare æquivocationem ad occultandam veritatem. Sed hæc opinio mihi non probatur: quia iuramentum institutum est ad manifestandam, non ad celandam veritatem; ut in tractatu de iuramento palam feci. Verum de hoc obiter. Illud certum est, rogata a iudice sententia, ut bona restituantur fisco, quo filio spurio fideicommissarius dare promiserat, reddenda esse: & si fideicommissarius clericus est, docent citati Auctores, bona tradenda esse fisco Ecclesie; si laicus, adiudicanda esse fisco laico. Hæc communia sunt.

XIV. Illud in disputationem vocatur, utrum fideicommissarius qui accepit hereditatem cum pacto expresse, vel tacito eam tradendi filio spurio, teneatur ante iudicis sententiam hanc hereditatem, vel partem eiusdem tradere filio spurio, vel heredibus ab intestato ipsius patris? Tres, ut dixi, sunt sententiae.

XV. Prima opinio docet, hunc fideicommissarium dominum haudquaquam fieri talis hereditatis; atque adeo non posse sibi eam retinere, nec tradere filio spurio; sed alitri illam restituere hereditarius titulus ab patre. Quandoquidem hereditarius titulus ab intestato fuit institutus; immo inter prædones initiatio fuit instituta l. Prædones, ff. de legem constituta heredes l. Prædones, ff. de part. heredit. Porro, si fideicommissarius hanc hereditatem sibi non allequitur, eam nec retinere, nec dare spurio filio valet. Si enim iusto titulo hereditatem non possidet, evi-

dens est non esse eiusdem dominum. Si dominus non est, nec sibi retinere, nec tradere filio spurio valet. Porro quod iusto titulo eam non possidet fideicommissarius, patet. Unde enim hunc titulum acquirit? A patre testatore? Minime: quia pater testator non tradidit hanc illi hereditatem, nisi sub onere, & pacto ut eam filio spurio redderet. Et eo nullo iusto titulo aut retinere illam sibi poterit, aut filio spurio tradere. Neque filius spurius poterit illam iusta conscientia accipere a fidei commissario: quia hic nullo iusto titulo hereditatem possidet. Acciperet ergo illam a patre, qui voluit eiusdem dominus est. Sed a patre recipere illam nequit, quia lege prohibetur pater illam tradere: si enim pater dare filio spurio hanc hereditatem iure poterit; haudquaquam excogitare caperent tradendi illam fideicommissario cum pacto, & onere ut eadem filio spurio redderet. Reddenda ergo hereditas est heredibus ab intestato. Hanc sententiam defendit Soto Lib. IV. de iust. quest. v. art. 1. Ledesma H. Part. quest. xviii. Salomius 2. 2. quest. v. l. dom. art. 5. concl. 8. Trullenchus Lib. VII. cap. xviii. dub. 7. & ex Ictis Barthol. l. pnat. ff. de iis quibus ut indignis. Gomez l. 9. Taci. num. 9. & alii.

XVI. Secunda opinio defendit, fidei commissarium verum esse heredem; atque adeo sibi retinere hereditatem posse, eamque, si velit, filio spurio donare. Quod sit verus heres, constat; nam reipia institutus talis a patre testatore est. Ex alia parte nulla occurrit lex quæ prohibeat eum heredem institui. Lex enim dumtaxat eam hereditate privat in pecunia fidei datæ: contra legem tradendi hereditatem filio spurio. Quæ pena subeunda non est ante iudicis sententiam. Porro promissio tradendi hanc hereditatem filio spurio facta fuit in fraudem legis: & ideo non obligat. Ergo spurio reddere non tenetur; conditio enim turpis pro non adiecta habetur. Sibi itaque retinere hanc hereditatem poterit. Hanc opinionem defendunt Lego, Lessius, Sanchez, Covarruvias, Bonacina, Tapia, Villalobos, Diana, & alii.

XVII. Sententia tertia defendit, fidei commissarium verum esse heredem, & dominum hereditatis acquirere: additque eundem ex iustitia alitri reddere hereditatem filio spurio. Quod fit heres, evincit ratione adducta pro secunda sententia. Quod ex iustitia teneatur reddere hereditatem filio spurio, hoc pacto ostendit. Promissio onerosa obligat ex iustitia: quia eiusdem transgressio est perniciosa alteri in cuius favorem gravamen

Conc. Theol. Tom. VII.

impositum fuit. Porro heres fideicommissarius promissit, pacto adiecto expresse, vel tacito, hereditatem tradere filio spurio. Ergo ex iustitia illam promissit debet. Idque potissimum verum habet, si heres fideicommissarius aliquid hereditatis accepit in pretium tradende hereditatis filio spurio. Hanc opinionem amplectuntur Salmanticenses loc. cit. num. 73. & segg. & pro eadem citant Bannes, Pradon, Victoriam, Ledesmam, & alios. Ad argumenta primæ sententiae respondent, fideicommissarium hunc appellari prædorem in l. Prædones, quia fraudem facit præstando fidem contra legem; non quia hereditatem suscipit. Quæ responsio quam sit vana, nemo non videt. Si fraudem legi infert: ergo, repugnante lege, hereditatem suscipit tradendam spurio. Ad secundum respondent, præstatam institutionem non esse conditionalem, sed modalem. Institutio autem modalis non suspendit effectum, sicut conditionalis. Hæc responsio melior non est præcedenti, soloque verborum involucre legem circumvenit. Testator fideicommissarium heredem instituit hoc pacto, ut is hereditatem filio spurio tradat; & heres, institutus cum tali pacto, & onere, hereditatem suscipit, fide data id adimplendi. Si pactum istud mutuum conditionem appelles; vera est prima sententia: si modum voces; falsa illa evadit? Sola ne vocum diversitate veritas in falsitate immigrat.

XVIII. His omnibus expensis, sola prima sententia mihi probior est: quia alia datur, ut ego quidem arbitror, mera effugia sunt ad legem circumvenendam. Omnes fatentur, patrem testatorem delictum potestate esse tradendi hereditatem filio spurio. Ut hanc legem eludat, instituit heredem fideicommissarium. Cur? ut sit instrumentum defendendi hanc hereditatem, fide repugnante, ad filium spurium; & quidem adiecto pacto id præstandi. Quid hoc aliud est nisi hereditatem tradere filio spurio, non propria, sed aliena manu? Quid hoc aliud est nisi furari alieno instrumento? Restituenda ergo est hereditas ab intestato patris.

CAPUT IV.

De herediis necessariis, eorumque exheredatione.

I. Triplex heredum genus. Alii necessarii, qui, iuxta legitima causa, privati hereditate nequeunt. Si hos testator præterit innotatos; nullum est communi iure

Bb

testa-

testamentum. Alii vocant heredes ab intestato, qui succedunt defuncto decedenti abique valido testamento. Tertio loco sunt heredes extranei, qui libere instituantur a testatore, nulloque iure potiantur succedendi sive ex testamento, sive ab intestato.

II. Quæst. I. *Quomodo filii paribus, & pater filius succedant tanquam heredes necessarii?* Resp. Sermo est de filiis legitimis, de illegitimis enim, sponis, & ex damnato concubitu ortis supra disputatum est. Filii itaque legitimi, heredes necessarii sunt respectu parentum: non quia necessario acceptare hereditatem debeant; sed quia pater necessario eos iustissime heredes attingitur, nisi alio legitima causa eisdem exheredandi. Deficientibus vero filiis succedunt decedentes nepotes & pronepotes.

III. Respondet itaque, filios parentibus necessario succedere in bonorum portione que vocatur *legitima*. Legitima hæc comprehendit tertiam bonorum partem, si filii fuerint tantum quatuor, vel pauciores, dividendam inter illos. De reliquis bonis prohibito disponere pater valet. Si plures quam quatuor filii sint; tunc legitima includit medietatem bonorum, que dividi inter filios debent. Alia medietas ad partem attingit; ut colligitur ex Authentica de *trient. & semisse* §. 1. & 2. Authent. *Unde si pater de inofficioso testamento*. In aliquibus regalis peculiare leges obtinent, nempe ut decedentes sint necessarii heredes in bonis ascendentiis, quibus conceditur, ut de sola quinta parte disponere inter extraneos valeant, detractis expensis funerum. Si vero sermo sit de filiis, pater dictam quintam partem, possint parentes aliam tertiam partem tradere uni, cui malearint, filiorum in ea eum *meliorando*, ut lex loquitur. Itaque si cumulis hereditatis fuerit quindecim, primum extrahenda est quinta pars, nempe tres, de quibus ad libitum disponere pater valet etiam respectu extraneorum. Deinde ex duodecim remanentibus quatuor, que constituunt tertiam partem tradendam filio quem meliorare pater vult. Reliquæ octo partes dividenda sunt inter omnes fratres.

VI. Aliæ etiam conditiones præscribuntur: puta, si aliquis filiorum, sive decedentium quidquam recepit aut in dotem, aut donacionis titulo; producti illud debet in hereditatis cumulum dividendum inter heredes necessarios. Immo si in hoc excessus fuerit, restitui debet; et inter heredes dividi.

V. Ordo autem in successione servandus est. Nam viventes propinquioribus stirpiti, non

succedunt remotiores: sic viventes filiis non succedunt nepotes; sed inter filios hereditas dividitur per capita, seu, ut aiunt, per virgines portiones. Exemplum subicito. Pater habet tres filios. Horum unus moritur, plures filios reliquens. Filii isti succedunt hereditati avi, vel avie, non per capita, sed per *stirpem*: quia omnes simul repræsentant suam patrem, atque adeo succedunt solum portioni que debebatur patri, inter eos dividenda. Finge, patrem habere hereditatem dividendam inter filios, quæ valeat 300. habeatque tres filios, quorum unus sit mortuus, & reliquerit quatuor filios. Hereditas dividenda est in tres portiones. Duæ portiones debentur filiis viventibus, nempe unicuique centum, quia isti succedunt *per capita*. Quatuor vero nepotibus debetur altera tertia pars, que contingebat parenti mortuo: quia omnes isti simul repræsentant suam parentem; & ideo dicitur in iure, istos succedere *per stirpem*. Hæc vero tertia portio dividenda est inter quatuor filios, & respective nepotes per capita. Exemplum applica ceteris decedentibus.

VI. Illud etiam certum est, & ubique obtinet, nempe parentes non posse propinquior legitimum, filius debitam, onere aliquo gravare. Immo, etiam pater instituit filium heredem omnium bonorum, adiecta conditione, ut si decedat abique filiis, hereditas tota restituenda sit tali personæ, vel pio loco; semper legitima exempta, & libera a gravamine intelligitur. Validum vero gravamen est in ceteris bonis legitimam excedentibus.

VII. Quæst. II. *Quomodo ascendentes succedant in hereditate decedentibus?* Resp. Regula generalis est, ut ascendentes succedant decedentibus illis quos diximus necessario succedere in legitima debita istis ascendentibus, quando decedentes carcant successores. Si enim decedentes reingunt successores, filii, non ascendentes, succedunt; sed, successores deficientibus, ascendentes legitima tantum debetur. Ordo tamen & hic servandus est. Primi enim omnium succedunt proximiores in gradu, non remotiores. Si uterque parens vivat; uterque per partes æquales institutus heres est. Si unus tantum vivat, sive mater, sive pater; solus institutus heres est. Defuncto utroque parente, succedunt avi tum paterni, tum materni; ita ut media pars ad matrem, altera pars ad paternum avum pertineat. Deficientibus avibus, succedunt proavi. Si autem sint solum ascendentes vel paterni, vel ma-

ter-

terni, succedunt proximiores in gradu; ut de decedentibus dictam est.

VIII. Quanta sit portio legitime debita ascendentibus qui succedunt decedentibus, iure communi non est assignata. Glossa in *Authentica* *Novissima, C. de inofficioso testamento*, assignat ultimo tertiam bonorum partem. Etiam ad hoc quod attinet, sunt pro locorum diversitate peculiare leges. Alicubi duas partes bonorum continet legitima relinquenda ascendentibus. De tertia solum disponere decedentes valent, deducto prius ære alieno, & sumptibus funerum. Marito non habenti unde decenter vivat, alique leges taxant quartam bonorum partem uxoris, deducendam ex toto cumulo bonorum eiusdem. Verum consulenda leges sunt locorum.

IX. Fratres, & sorores, sublatis decedentibus, & ascendentibus, non sunt heredes necessarii; & multo minus ceteri consanguinei. Quare nullo potuntur iure, ut heredes a fratribus instituantur. Succedunt damtaxat bonis gravatis ab ascendentibus. Si tamen fratres superfluites egerint fuerint; ex caritate tenetur frater testator levare fratrum inopiam, restitui extraneis, & piis locis: quoniam Christi caritas urget ut propinquioribus opem feramus. Non raro fratres obentes ex odio, aut saltem ex defectu fraternali benevolentia, neglectis fratribus, sua bona legant aut extraneis, aut piis locis. Laudantur utique dispositiones in favoram pauperum, & piorum locorum; sed prius implenda sunt officia caritatis erga propinquos. Circumstantias omnes spectare testator debet. Spectandum, num ceteri fratres filii, & filiiabus abundant, impareque sint ad filias dote donandas, ad alendas filios. Et quos cognoverit egeriores, hos juvet. Testamentum exemplum prædicat, caritatis, iustitiae, & pietatis est. Idcirco matura prudentia, & consideratione opus est in illo condendo.

X. Disputant Auctores, que indignitas requiratur in fratribus, ut testator ex caritate tenetur illidem lubenter? Navarrus requirit extremam necessitatem in *Mon. cap. xxvii. num. 36*. Navarrum sequuntur alii. Sed hæc opinio mihi non probatur. Nam extreme indigentibus omnes succurrere attinguntur, ne dum fratres. Lugo *disp. xxiv. num. 175*, quem sequuntur Trullenchus, & Salmanticenses *loc. cit. num. 87*, dicunt peccare mortaliter testatorem, nisi succurrat fratribus extrema necessitate pressis; venialiter vero, si graviter tantum egerant, eosque non juvet. Balances ponderandi hos malitie gradus mihi desunt. In his, & similibus casibus nequit, ut ego

quidem arbitror, regula generalis præstiti. Quare id quod magis prudentia, caritati, & aequitati accedit, implendum est, omnibus circumstantiis spectatis. Si inimicitia inter fratres præcesserit, ad tollendum scandalum ligata fraternæ benevolentie relinquenda sunt. Rursum cor nostrum incurtabile est, & amor propius altissimi præfugit odium, & invidiam læpe nobis fallis coloribus depingit. Quare tutius est in his eventibus fratres superfluites participare efficere testamentarie dispositionis, ultimæque voluntatis, deficientibus necessariis heredibus.

XI. Quæst. III. *Quibus de causis obediari filii a parentibus, & parentes a filiis volunt?* Resp. Convenit penes omnes, parentes hand posse hereditate necessaria filios privare, nisi vel ipsi consentiant, vel crimina peccata fuerint ob que tali pena puniri mereantur. Primum crimen quod habetur in *Authent. de appellat. est*, si filius manus impias in parentes extendit, culpa interveniente mortali: si enim id filius faceret in sui, aut patriæ defensionem; nullo esset flagitium. Secundum crimen est contumelia gravis, illata verbis, aut factis parenti a filio. Gravis illius contumelia, que sufficit ad exheredationem, iudicio prædantis viri definienda est, spectatis qualitatibus filii, parentis, & circumstantiis loci, & temporis. Tertium est, si filius accuset parentem de crimine, ob quod pater plendus sit pena aut mortis, aut perpetui exilii, aut notabilis infamie. Excipitur tamen accusatio de prodicione patriæ, de læla maiestate, de hæresi. Quartum, si maleficus, si excautor fuerit filius, aut illorum socius. Quintum, si filius patris occisionem quocumque modo machinatus fuerit, etiam effectus non secuto. Sextum, si pariter uxorem, aut concubinam domi habitantem scienter cognoverit. Septimum, si fure delator, vel testis in iudicio contra patrem in gravi crimine. Octavum, si, patre detento in carcere, noluit filius fidesubere pro eo, ut liber evaderet. Nonum, si filius, vel filia impedire tentavit ne pater testamentum conderet, aut efficere ut conditum revocaret. Decimum, si filia oblatam dotem pro secundo matrimonio repudiavit, ut luxuriose, & in meretricio viveret. Undecimum, si filia superfluit non libero, aut famulo libero. Duodecimum, si parentes amones curas filii noluerint, si iudicium composes evalerint, exheredare filios poterunt. Tertiumdecimum, si parentes captivos liberare filii noluerint. Quartumdecimum, si filii catholici apostataverint a religione, parentes catholici privare eos hereditate possunt.

Bb 2 XII.

XII. Quemadmodum parentes filios ingratos, sceleratose exheredare valent; ita filii parentes ingratos, atque inhumanos eadem plectere poena valent. Causæ istius exheredationis habentur in cit. Authentica *Cum de appellacionibus cognoscenda*. §. *Srue legatorum*. I. est, si pater mortem filio intentaverit, aut de filio crimina denuntiavit ob quæ morte puniri mereatur, excepto crimine heresis, aut læsæ maiestatis divinæ, vel humanæ. II. Si pater fornicatus sit cum filii uxore, vel concubina domi habitata. Si pater impediatur nefilius testamentum condatur. IV. Si pater veneno matrem necare tentavit, vel alia via occidere studuit. V. Si amantem filium sanare non curaverit parentes, si compos iudicii filius evaserit, exheredare parentes poterit. VI. Si parentes filios, aut filias captivas in libertatem aliter negligenter. VII. Si pater a fide catholica deservierit.

XIII. Disputant Auctores, utrum in recentibus casibus, in quibus parentes filios, aut filii parentes exheredare queunt, denegare quoque ipsi alimenta iure valeant? Adfirmant Sylvestri verb. *Hereditas*, Valquez de *testam. cap. vi. §. 3. dub. 4*. Dicitur *lib. II. tract. xix. disp. 1. dub. 21*. Sed melius distinguunt alii. Si filii, vel parentes habent unde vitam ducant, tamen non iuxta status honestatem; tum alimenta præstare exhereditatis non tenentur testatores. Si vero unde vivant, careant exhereditati, hoc in casu alio eos debent parentes, aut filii testatores: aliqui illos necarent, si necessaria ad vivendum alimenta non præberent.

XIV. Quid, si pater non exheredit filium, aut filius patrem post patratam delicta, vel quia pater mortem præventus non potuit, vel quia delicta ignoravit, valet ne filius in conscientia hereditatem capere; vel alii heredes queunt filium reum ab hereditate excludere? Communis, & mihi vera sententia est, posse tunc filium (& idem est de patre respectu filii, seu ascendentium respectu descendentium) iura conscientia hereditatem assequi, & retinere. Quandoquidem exhereditatio poena est a lege civili infligenda statuta. At nemo ante iudicis sententiam poenam criminalem subire astringitur. An pater non potest amore paterno succensus remittere crimem etiam cognitum filio? Quid quod pater, ut exheredare iure filium valeat, in suo testamento allegare exheredationis causam debet, eamque probatam exhibere? Si enim alleget, & non probet; exhereditatio nulla est. Alii heredes non sunt iudicis illius exhereditationis, nec iustabent ad exheredandum filium. Quoties enim

nulla est in testamento mentio delicti; existimandum est, patrem condonasse filio crimem. Quid quod si pater post exheredatum filium in testamento expresse eidem iniuriam sibi illatam remittat, adhuc filius hereditati succedit: & si ante exheredationem condonet iniuriam filio, eumque in suam amicitiam recipiat, nequit amplius ipsum exheredare? Quoties ob iniuriam iam remissam nemo iure maiestatis divinæ, vel humanæ. II. Si pater fornicatus sit cum filii uxore, vel concubina domi habitata. Si pater impediatur nefilius testamentum condatur. IV. Si pater veneno matrem necare tentavit, vel alia via occidere studuit. V. Si amantem filium sanare non curaverit parentes, si compos iudicii filius evaserit, exheredare parentes poterit. VI. Si parentes filios, aut filias captivas in libertatem aliter negligenter. VII. Si pater a fide catholica deservierit.

XIII. Disputant Auctores, utrum in recentibus casibus, in quibus parentes filios, aut filii parentes exheredare queunt, denegare quoque ipsi alimenta iure valeant? Adfirmant Sylvestri verb. *Hereditas*, Valquez de *testam. cap. vi. §. 3. dub. 4*. Dicitur *lib. II. tract. xix. disp. 1. dub. 21*. Sed melius distinguunt alii. Si filii, vel parentes habent unde vitam ducant, tamen non iuxta status honestatem; tum alimenta præstare exhereditatis non tenentur testatores. Si vero unde vivant, careant exhereditati, hoc in casu alio eos debent parentes, aut filii testatores: aliqui illos necarent, si necessaria ad vivendum alimenta non præberent.

XIV. Quid, si pater non exheredit filium, aut filius patrem post patratam delicta, vel quia pater mortem præventus non potuit, vel quia delicta ignoravit, valet ne filius in conscientia hereditatem capere; vel alii heredes queunt filium reum ab hereditate excludere? Communis, & mihi vera sententia est, posse tunc filium (& idem est de patre respectu filii, seu ascendentium respectu descendentium) iura conscientia hereditatem assequi, & retinere. Quandoquidem exhereditatio poena est a lege civili infligenda statuta. At nemo ante iudicis sententiam poenam criminalem subire astringitur. An pater non potest amore paterno succensus remittere crimem etiam cognitum filio? Quid quod pater, ut exheredare iure filium valeat, in suo testamento allegare exheredationis causam debet, eamque probatam exhibere? Si enim alleget, & non probet; exhereditatio nulla est. Alii heredes non sunt iudicis illius exhereditationis, nec iustabent ad exheredandum filium. Quoties enim

CAPUT V.

De hereditibus ab intestato.

I. **H**ereditas est iuridica successio in bonis, & iura defuncti ratione aut sanguinis, aut legitimæ institutionis. Iure quippe gentium, & civili statutum est, ne defunctorum bona derelicta, & communia remaneant, ut capiantur aut ab iis qui iure sanguinis propinquiores defuncto sint, aut ab iis quos dominus, antequam decederet, instituit heredes. Duplex succedendi via; aut ex testamento, de qua iam dictum est; aut ab intestato. Heres ab intestato ille dicitur qui succedit ratione propinquitatis sanguinis. Ille vero dicitur mortis ab intestato qui vel morte præventus testamentum non condidit, vel noluit condere, vel factum revocavit, vel conditum nullam est ob defectum solemnitatum, vel ob alias causas.

II. Defuncto itaque, decedenti absque testamento valido, succedunt descendentes legitimi, servato propinquitatis ordine, nempe filii, nepotes, pronepotes &c. exclusis ascendentibus, & transverbalibus. Si filii sint, succedunt per capita; si nepotes, per stirpem: omnes

omnes quippe nepotes, seu filii fratris representant unam locum personam patris, ut dictum supra est: igitur illi accipiunt solum unam portionem, debitam patri, æqualem illi quam singulis filii superflites ex defuncto ab intestato accipiunt. Omnes autem filii, five viri, five femine, five emancipati, five non emancipati, five ingratum, five exheredationis causam dedere, sed exhereditati non fuerint, succedunt per capita; ut commuiter Auctores docent, & sancitum est in Authent. *de hereditat. ab intest. & C. Senat. consult.*

III. Sublatis descendentibus, succedunt ascendentes, exclusis collateralibus. Primo loco succedunt pater, & mater æquis portionibus. Si unus parentum vivat, five pater sit, five mater, totam capit hereditatem. Sublatis parentibus, succedunt avi, & post illos proavi. Si defunctus habeat fratres, vel sorores, utrimque coniunctos, nempe tam ex parte patris, quam ex parte matris, mortis tempore communi iure succedunt simul cum ascendente, five parente, five avo, & quidem non per stirpem, sed per capita; ut sancitum est in Authent. *de hereditat. ab intestat. §. Sic legitur*. Aliubi tamen leges obtinent ut soli ascendentes superflites succedant, exclusis fratribus utrimque etiam coniunctis.

IV. Sublatis descendentibus, & ascendentibus, succedunt consanguinei collaterales, five agnati sint, five cognati. Agnati dicuntur consanguinei qui descendunt ex parte virorum. Cognati sunt consanguinei ex parte seminarum. Hi omnes iure communi succedunt usque ad decimum gradum civilem inclusivè; ita ut præferatur qui propinquiores sunt in gradu, non spectata linea. Si vero omnes fuerint eodem gradu, omnes succedunt per capita; ut colligitur ex cit. Authent. *de hereditat. ab intestat.* Animadvertendum autem, duos gradus civiles unum gradum canonicum constituit. In iure quippe canonico consideratur sola distantia a stirpite; & quoniam unum tantum gradum distant a stirpite, uno tantum gradu distant inter se: & sic, quia consobrini, seu filii duorum fratrum duobus gradibus distant a stirpite, duobus gradibus distant inter se. Verum ius civile numerat personas ipsas; & quia unus frater distat uno gradu, & alter frater alio gradu a stirpite; ideo duobus gradibus distant inter se. Et consobrini, seu filii fratrum, qui iure canonico distant in secundo gradu, secundum ius civile distant in quarto. Hinc iuxta ius civile nunquam est primus gradus in linea collateralis.

V. Si frater decedat absque descendentibus, & ascendentibus, primo loco succedunt fratres consanguinei, primo loco succedunt fratres

utrimque coniuncti, five fratres tam ex parte patris, quam ex parte matris. Post succedunt seminatres, videlicet ex parte unius parentis. Si horum filii sint; succedunt & isti, non per capita, sed per stirpem. Fratres ex uno parente hinc inter se servant ordinem. Frater uterinus, id est ex eadem matre, præferatur fratri consanguineo, id est ex solo patre, in bonorum successione quo obvenit ex parte matris; in bonis vero quo contingunt ex parte patris, præferatur frater consanguineus; & idem est de istorum filiis.

VI. Disputant Auctores, num quando nullus superflites sit frater defuncti, led solum filii fratrum defunctorum, succedant isti per capita, an per stirpem? Do exemplum. Sunt duo fratres; unus habet quatuor, alter duos filios. Si succedant per stirpem, hereditas defuncti dividenda est in duas portiones: una distribuentia inter quatuor, altera inter duos. Si succedant per capita, hereditas dividitur in sex portiones. Concedunt non parvi, faceret istos per stirpem. Plures alii defendunt, eos succedere per capita. Et hæc secunda mihi probabilior opinio est. Quoniam tunc filii fratrum succedunt per stirpem, quando concurrunt ad hereditatem cum patruo, seu fratre defuncti: quia tunc omnes filii fratris representant unam personam, patrem nempe defunctum. Quando vero filii fratrum concurrunt inter se, & non cum patruo vel patris, tunc succedunt per capita: quia tunc solum consideratur gradus consanguinitatis.

VII. Quando tandem non sunt fratres, nec filii fratrum defuncti ab intestato; iure communi hereditatem capiunt consanguinei, solo gradu spectato, nulla habita ratione, an sint utrimque coniuncti, an secus, usque ad decimum gradum: & qui propinquior est stirpi, totam assequitur hereditatem. Si fuerint plures in eodem gradu; hereditas dividitur per capita. Deficientibus consanguineis intra decimum gradum, succedit uxor defuncti: & si defuncta sit uxor, succedit vir; ut docent *Lugo loc. cit. num. 192*. *Valquez loc. cit. §. 3. dub. 3*, & alii plures. Omnibus his sublatis, hereditas devolvitur ad fideicom. Hæc ex iure communi. Ceterum consulenda sunt leges, & consuetudines locorum.

VIII. Advertendum ultimo loco est, heredem alium esse universalem, alium particularem. Particularis vel instituitur a testatore ad aliquam partem aliquotam, seu interderminatam a testatore; vel succedit ab intestato in aliqua portione, gravata aut fideicommissum, aut alio onere ab ascendentibus. Heres universalis succedit in omnibus bonis: &

is dicitur heres ex *asse*. Hac vox ut pondus significat, nempe libram Romanam duodecim unciarum. Applicata est ad significandam integram hereditatem, duodecim partibus consistens: quæ partes appellantur unciæ, propriis nominibus designata. *Sextans* est unica unciæ. *Sextans* est sexta pars hereditatis, nempe duæ unciæ. *Quadrans* est quarta hereditatis pars, idest tres unciæ. *Triens* est tertia pars hereditatis, videlicet quatuor unciæ. *Quincunx* æquivalet quinque unciis. *Septunx*, idest septem unciæ. *Bes*, videlicet octo unciæ. *Dodrans*, nempe novem unciæ. *Dextans* decem unciæ. *Denunx*, idest undecim unciæ. *As* duodecim unciæ comprehendit. Nomine itaque *assis* significatur heres universalis; diciturque heres *ex asse*.

CAPUT VI.

De substitutione vulgari, pupillari, exemplari, fideicommissaria, reciproca, compendiosa.

I. Substitutio, quæ una est ex dispositionibus ultimat voluntatis, defuncti *uni*, vel plurium in alterius, aut alterorum *locum ad rem aliquam in ultima voluntate vocatio*. Dicitur *uni*, vel plurium: quia testator hoc pacto suam concipere institutionem valet: *Instituto heredem meum Titium; hoc mortuo, succedant Franciscus, & Antonius: post istos hospites* &c. Substitutio dividitur in plures species.

II. Prima nuncupatur *vulgaris*, quæ quis heredi à se instituto alium quemlibet substituit, qui capax sit successiois in testamento. Eiusmodi instituto plurimis modis exprimi valet, quos recensere non interest. Finitur, & extinguitur instituto ista primo eo instanti quo primus heres acceptat hereditatem, si institutio hoc modo concepta sit: *Instituto heredem meum Paulum: si is noluerit acceptare, instituo Petrum*. Locus vero successiois est continuo ac Paulus non acceptat hereditatem, aut quia nolit, aut quia moriatur ante acceptationem, aut quia capax non sit hereditatis. Si testator heredes instituat Paulum, & Antonium, illique vulgariter substituat Petrum, si Paulus non acceptet, dispartant Icti, & Theologi, an Antonius capere debeat totam hereditatem, vel an portio Pauli debeat Antonio instituto, an Petro substituto. Communiter respondent, colligendum id esse ex verbis testatoris. Si hæc fuerint testatoris verba: *Quando noster ex his voluerit esse heres, substituo Petrum*: tunc portio Pauli immediate transit ad Antonium. Idem adfirmant,

quando testator dicit: *Si illi heredes non fuerint, substituo Petrum*. Quando tamen substitutus esset causa pia, hanc præferendam dicerent. Si vero testator ita exprimeret suam voluntatem: *Si vel Paulus, vel Antonius heres non fuerit, substituo Petrum*: tum uno instituto deficiente, preferendus est Petrus substitutus.

III. Substitutio *pupillaris* est dicitur quæ pater filiis sub patria potestate constituit substituit heredem in casu quo filii decedant ante pubertatem, nempe masculi ante 14. feminæ autem 12. annos, quæ in ætate testandi capaces non sunt. Ideo ius commune parentibus facultatem pro iisdem testandi concessit. Hac substitutio sic concipi solet, *Instituto meum heredem filium meum Antonium. Si is in ætate pupillari decesserit, Petrus sit eius heres*. In iure civili ff. de vulg. & pupill. substitutio-
ne l. tam hoc iure, & l. Quamvis, & §. Igitur, instit. de pupill. substitut. hæc inter cetera habentur. In pupillari substitutione duo quodammodo sunt testamenta, alterum patris, alterum filii, tamquam si ipse filius heredem instituisset.

Quare substitutus vi substitutionis huius non solum assignatur bona omnia quæ a patre filius accepit; sed etiam omnia quæ apud filium mortis tempore inventa fuerint. Substitutio pupillaris, sicut & vulgaris, verbis generalibus exprimi potest; ut si pater dicat: *Filium meum instituo heredem, & substituo ei Petrum*, nulla pubertatis mentione facta: vel verbis specialibus, & specialissimis, ut aiunt, sic exprimendo suam dispositionem: *Filius meus impuber sit meus heres: si in pupillari ætate post meam mortem decesserit, ei substituo Iacobum*.

IV. Sex conditiones assignari solent ad validam substitutionem pupillarem. I. Is cui datur substitutus, debet esse filius, aut nepos, vel alius descendens. II. Filius cui datur substitutus, sit sub patria potestate oportet. Quare feminæ nequeunt substitui, quia earent potestate patriæ: nec patres pro filiis emancipatis, nec pro filiis illegitimis. III. Filius cui datur substitutus, debet esse impuber. IV. Instituentus est filius heres; aut declaranda hereditatis causa. V. Filius acceptare hereditatem debet, si capax sit, vel saltem eam non recuset. VI. Mortuo testatore, filius filii esse debet, qui transeat in alterius patriam potestatem. Quamobrem avus non potest substitui nepoti extanti sub patria potestate, nec pater pro filio, qui mortuo patre continuo subiaceret potestati avi.

V. Si pater substituat filio matrem habenti, mortuo filio impubere, substitutus succedit, exclusâ matre ff. ad vulg. & pupill. l. Lucius, & l.

& l. Sed si plures, §. Ad substitutos. Quoniam substitutio pupillaris, non est dispositio filii, sed patris, qui uxorem heredem instituit nulla lege abringitur.

VI. Substitutio pupillaris extinguitur tripliciter. I. Quando filius assignatur ætate pubertatis, in qua testari valet. II. Si substitutus obeat ante pupillum: quia substitutio non transit ad heredem. III. Quando filius in liberatam ex patria potestate evadit, vivente patre. Per professionem quoque regularem cessat patria potestas, & consequenter pupillaris substitutio.

VII. Substitutio *exemplaris* imitatur substitutionem pupillarem, quatenus pater pro filio amens, phrenetico, mente capto, testamentum condere valet: & hoc ius communiter Auctores extendunt ad alios casus; ut si filius sit furdus & mutus, aut prodigus, vel alio morbo laboret qui testandi facultatem adimat. Quæ substitutio exemplaris locum non habet in filiis respectu ascendunt. Distinguitur vero hæc substitutio exemplaris a pupillari postquam, quod tam pater, quam mater queant hæc exemplari substitutione pro filio substituire heredem: & quando uterque parens substituit diversum heredem, substitutus a patre succedit in bonis quæ contingunt filio ex parte patris; & substitutus a matre succedit in bonis quæ obveniunt filio ex parte matris. In substitutione pupillari pater pro libito heredem, quam vult, substituit valet; locus in exemplari, in quo præscribitur aut substitutus sit ex descendibus a patre, si pater substituat, & ex descendibus a matre, quando ab illa designatur substitutus. Extinguitur hæc substitutio, quando filius amens sit compos sui. Si vero iterum testabatur in amientiam, & testamentum non fecerit, reviviscit substitutio exemplaris.

VIII. Substitutio *fideicommissaria* gravat heredem, qui vocatur *commissarius heres*, ut reddat aut integram hereditatem, aut partem personæ alteri, quæ appellatur *fideicommissaria*; ut sancitur ff. de Senat. consult. l. r. & 2. Indirecta, & obliqua hæc substitutio nuncupatur: quia hereditas per manus commissarii heredis directi pervenit ad manus fideicommissarii. Heinc hæc substitutio fieri etiam in codicillo potest: quia licet in eo institui heres directe nequeat, indirecte tamen substitui heres potest. Quamobrem, antequam heres gravatus acceptet hereditatem, eam, vel eius partem non acquirit substituto. Addunt tamen plures, posse fideicommissarium ante iudicem petere ut heres acci-

petet hereditatem. Mortuo fideicommissario ante testatorem, ius ad hereditatem non transit ad descendentes, seu heredes fideicommissarii, sed fideicommissum extinguitur. Iure quoque communi extinguitur substitutio fideicommissaria, si heres gravatus, antequam acceptet, decedat. Leges tamen peculiare aliud præscribunt pluribus in locis. Si heres gravatus Religionem profiteatur, fideicommissario non potest hereditatem adire nisi post mortem naturalem heredis gravati, si Religio quam is professus est, possidere non prohibeat, ut propugnant plures Auctores: & ratio ipsa iustificatur. Quoniam licet professio religiosa ut mors civis reputetur, tamen non impedit quominus Religiosus instrumentum siquæ bona ad Monasterium capax hereditatis pervenire valeant.

IX. Disputant Auctores, quantum heres gravatus detrahere ex iis possit quæ fideicommissario reddere tenetur? Respondent Covarruvias, Lessius Lib. II. cap. xix. dub. r. n. 87. Salmanticenses loc. cit. num. 123. & alii communiter, spectato iure communi, detrahere illum posse quartam hereditatis partem. Si hereditas sit integra, quartam totius; & si sit pars, quartam eisdem partis: quæ quarta pars vocatur *Trebellianica* a Senatu consulto Trebelliano, l. r. & 2. ff. de Senat. consult. Idque ius præscripsit, ut heres gravatus hereditatem acceptaret, & ne heredis nomen hereditatem compelli a iudice posset. Quando tamen compellat acceptat, quartam hæc *Trebellianicam* deducere nequit; ut sancitur cir. ff. l. Quia poterat, §. Ergo, vel. *Sireus*. Si vero heres gravatus aliquod certum accipiat a testatore cum onere ut integram hereditatem reddat; si hoc quod ei assignatur, æquet quartam partem, nihil accipere valet; si vero quod ei testator tradit, minus sit quarta parte, tum detrahere poterit ex hereditate quantum lat est ad æquandam eandem quartam partem. Si postea heres gravatus sit necessarius, ut filius; tum potest plures detrahere legitimam, quæ gravari nullo modo valet; & simul ex hereditate gravata quartam Trebellianicam. Si heres necessarius iustus esset ut continuo post mortem testatoris redderet hereditatem fideicommissario; tum non posset præter legitimam deducere quartam Trebellianicam; sed alteram dumtaxat, nempe vel legitimam, vel quartam, prout maluerit. Potest tamen testator prohibere ne heres gravatus deducat quartam Trebellianicam, sicut prohibere valet ne deducat quartam *Falcidianam* ex legatis: & est com-

munis opinio. Immo hodie pluribus in locis non obtinet hoc ius commune detrahendi quartam sive Trebellianicam, sive Falcidiam; sed contrariae vigent leges peculiare. Nullibi va- ro heres gravatus deducere quartam Trebellianicam potest ex fideicommissum ad causas pias. Advertendum tamen, quod si heres gravatus sit causa pia, potest tum Trebellianicam ex hereditate, tum Falcidiam ex legatis detrahere: quia causa pia non frui privilegio adversus causam piam.

X. Substitutio *reciproca*, seu *brevislogua*, a brevibus verbis sic dicta, ea est, qua heredes substituitur sibi succedent: quae hac forma concipitur: *Instituto Setim, & Catium meos heredes, & eos invicem substituo*. Hic interveniunt duae substitutiones vulgares. Si uterque heres est impubes, occurrunt duae vulgares, & duae pupillares. Si alter est impubes, & alter pubes, sunt tantum duae vulgares; ut Covarruvias cap. xvi. §. 7. num. 4. & alii docent. Substitutio *compendiosa* ea est quae plures substitutiones comprehendit quantum ad diversa tempora. Siquidem includere potest omnes heredes, & omnes aetates eorum; ut si testator dicat: *Instituto filium meum heredem: & quodcumque obiero, substituo ei Catium*. Si filius ante mortem patris obierit, aut alio impedimento non adeat hereditatem; Caius succedit substitutione vulgari. Si filius affectu hereditate ante pubertatem decedat; Caius succedit substitutione pupillari. Si filius moriatur post pubertatem; Caius succedit substitutione fideicommissaria. Si filius moriatur infans; Caius succedit substitutione exemplari. Si plura cupiam, consule Covarruviam, Molinam, Accotam, & alios Ictos.

CAPUT VII.

Quomodo testamentum valida revocari, & per interpositam personam condi valeant.

Revocari testamentum valida posse certum est ad libitum testatoris; nullaque potestas est quae hanc impedire revocationem possit.

II. *Quaest. I. An, si testator in uxore sit non revocaturum testamentum, valeat aut licite, aut valide revocare?* Resp. Cardinalis de Lugo *disp. xxiv. sulo calamo* hanc verlat questionem. Et ad primam partem quod attinet, Bartolus, Gomez, Molina Ictus, Diana Tom. IV. tract. 111. de casibus occurrentibus tempore mortis *resol. 121.* defendunt, licite abique periculi peccato revocari hoc testamentum posse. Haec opinio falsa est; & communiter tum Icti,

tum Theologi fere omnes eam improbant. Quoties enim iuramentum de re licita est, servari debet. Licite non revocari testamentum potest, ut supponitur. Ergo servandum iuramentum est.

III. Obiiciunt. Iuramentum sequitur conditionem actus cui apponitur. A quo testamentum est revocabile. Ergo nihil obstat iuramentum. Praeterea, iuramentum istud est contra bonos mores, nempe contra ius civile, quod vult testamentum revocabile esse: ergo non tenet. Resp. Obiectione istae vanae sunt. Si prima firma maneret, nulla promissio iurata confisteret. Actio testamenti indifferens est ad revocationem, & non revocationem. Ergo quoties iuramentum excludit revocationem, servandum est. Futile & nugatorium esset iuramentum, si naturam actionis indifferens ad utramque partem neutri parti firmitatem praeberet. Falsa quoque est secunda obiectio, quod hoc iuramentum sit contra bonos mores. Utique ius civile vult testamentum esse revocabile. At numquid ius civile praecipit ut non revocetur? Numquid prohibet ne quis possit velle illud non revocare? Ad iuramentum iuramentum illud esset contra mores civiles, non contra bonos mores naturales. Insultum. Testamentum natura sua, seu de iure naturae est revocabile. Distinguo: revocabile est de iure naturae concessivo, seu permissivo, concedo; de iure naturae praecipivo, nego; seu natura sua revocari, & non revocari potest. Sed longius refellenda non est laxa, & falsa opinio nulla.

IV. Quantum ad secundam partem communis opinio tenet, revocationem esse validam: quia iuramentum non admittit potestatem, iure gentium, & civili concessam, revocandi testamentum; sed solum per iuramentum effectus qui illud non servat. Promissum in uxorem ducere Bertam, adiecto iuramento. Contrahisrepla cum Francisca. Hoc secundum matrimonium tenet. Haec tamen ratio quam adducit Lessius *Lib. II. cap. xix. dub. 8.* non videtur valida: quia matrimonium natura sua est indissolubile. Secundum autem testamentum non est irrevocabile.

V. P. Valquez *dub. 3. num. 15.* contendit, primum testamentum iuratum validum esse, & secundum invalidum: quandoquidem quod promittit Petro dare illi fundum tuum, adiecto iuramento, si postea eundem fundum Paulo promittas, promissio haec secunda invalida est, utpote de re illicita, nempe de fundo dando Paulo, sub iuramento iam promissio Petro. Similiter testator qui sub iuramento Petro promittit non revocare testamentum, quo il-

lum

lum heredem instituit, non potest valide promittere Paulo eandem hereditatem per aliud testamentum, quia promitteret rem illicitam. Distinguit promissionem non revocandi testamentum, & promissionem tradendi hereditatem. Promissio non revocandi testamentum efficit quidem revocationem illicitam, sedus invalidam. Promissio vero iurata tradendi hereditatem efficit secundum testamentum nullum. Haec doctrinam pluribus confirmat P. Valquez.

VI. Cardinalis de Lugo *loc. cit.* refellere conatur argumentationes P. Valquez. An id praestet felici eventum, non vacat expendere; cum omnia fere recidunt in meram speculationem. In praxi probabilior mihi videtur sententia quam docent Molina *disp. cxxx. Lessius Lib. II. cap. xix. dub. 8. num. 98.* & ipse Lugo *num. 31.* nempe, in utroque foro debere impleri primum testamentum iuratum. Siquidem promissio facta Petro sub iuramento, & ab eodem acceptata, ius tribuit Petro ad rem promissam acquirendam in utroque foro; quod ius transit ad heredes. Quae doctrina communiter recepta est. Hoc principio constituto, inferunt praefati Auctores hereditatem deberi primo heredi, non ut heredi, sed ut promissario. Quoniam licet secundum testamentum validum sit, validaque revocatio: tamen secundus heres tenetur solvere omnia defuncti testatoris debita. Porro testator si primi testamenti, seu promissionis testamentariae iurata, facta Petro, & ab eodem acceptata, debitum contraxit tradenda hereditatis, & ad eam acquirendam ius promissarii habet. Ergo secundus heres tenetur solvere hoc debitum Petro, si minus ut heredi, saltem ut promissario. Multum referre contendit Lugo *num. 32.* quod hereditas tradatur a secundo herede Petro, non ut heredi, sed ut promissario, & ob iniuriam eidem illatam a testatore. Verum utrumque res se habeat, sit est Auctores convenire in hoc quod hereditas re ipsa debeatur primo heredi.

VII. *Quaest. II. Secundum testamentum solenniter conditum revocatur ne re ipsa primum?* Resp. Etiam si in secundo testamento expresse non revocetur primum; si tamen solemniter necessarius conditum sit, ipso facto revocatum primum intelligitur. Ultima enim dispositio omnibus anterioribus praevalet, ut communiter docent omnes. Si testator auferat testamentum sigillum, si debeat heredem; revocatum testamentum manet. Si partem dumtaxat deleverit: sola pars deleta nullae, reliqua integra, & valida restant, ut patet ex *ff. de iis quae in testamento delentur, l. Cau-*

cellaverat. Si notarius conservet cancellationem, cuius mentionem faciens dicat, *Non nocet; ex eodem ff. l. i.* dummodo tamen testator consentiat, seu apponat declarationem, *Non nocet.* Si testator habeat duo testamenta, & unum frangat, laceretque; valet aliud. Si laceret exemplar transcriptionum, in integrum maneat apud notarium autographum; hoc validum est. Si in primo testamento inserta clausula sit revocatoria secundi, validum est primum, etiam si in secundo ponatur clausula generalis, *Hoc meo testamento revoco quodcumque aliud a me factum:* quia clausula haec generalis non plus valet quam actio ipsa qua conditur testamentum. Heinc advertitur Auctores, uxores eiusdem condere testamenta consueverunt, nempe primum clausum, & in scriptis, cum dicta clausula revocante quodcumque posterius testamentum: & ad maiorem firmitatem adicere iuramentum solent, & simul protestationem, quodcumque aliud posterius iuramentum invalidum fore, veluti factum ob timorem, & alios humanos respectus. Revocabile tamen manet primum testamentum, nisi iuramentum impediat, aut promissum testamentum natura sua revocabile est. Ut autem revocetur, mentio fieri expressa prioris clausulae non revocandi, eaque retractari debet, ut secundum valeat. Quando adiectum iuramentum fuit, semper cavendum iuramentum est.

VIII. *Quaest. III. Quando duo simul conduntur testamentum, in quo disponitur de propriis bonis, potest ne unus, altero mortuo, revocare suam dispositionem de propriis bonis?* Resp. Adfirmant communiter Auctores, posse & licite, & valide eum qui superes est, retractare testamentum illud quantum ad eam partem quae sua bona tangit: quoniam licet eadem materialis scriptura sit, duo tamen sunt testamenti quorum singula naturam testamenti revocabilis non amittunt, propterea quod connecta sunt. Nec refert, utrum, aut ambos pariter simile testamentum esse irrevocabile: quia hoc ignorantie eorum tribuendum est; quae ignorantia nequit impedire quin revocabile sit testamentum. Si maritus, & uxor simul testamentum condiderint ad pias causas, aut ad profanas, bona gravando, ordinarentque, ut uno mortuo, alter esset usufructuarius: nihilominus uno mortuo alter qui viveret, possit revocare suum testamentum; usufructus tamen percipere non possit; quia traditio usufructus praesumitur adiecta non ut fructum, pignusque mutui amoris, sed ut conditio

dicto non revocandi testamentum. Et quamquam conditio non efficiat ut testamentum evadat irrevocabile; efficit tamen ut alterum trahere superfluum debet, nempe ad restituere usufructum, aut non revocare testamentum. Alterum eligere valet, secus utrumque. Conditio enim appolata licita, non turpis est: ideo servanda.

IX. Quæst. IV. *Ualet ne dominus revocare testamentum ab altero ex eiusdem domini beneficio conditum, mortuo testatore?* Resp. Respondeo communitur Auctores, hoc testamentum revocari non posse: quia testatoris morte testamentum omnino firmatur. Uxor facultatem impertit marito disponendi de bonis suis medio testamento, servata sibi aliqua parte necessaria, ut dispositio valida sit. Maritus tali facultate præditus condit testamentum: eo mortuo, vivit uxor, quæ revocare testamentum nequit ob rationem datam, quod testamentum firmatur morte testatoris: quod communiter hoc in sensu Auctores explicant, quando videlicet is qui licentiam a domino obtinet disponendi de illius bonis, proprio nomine condit testamentum, ita ut ille sit verus testator. Si enim dantur ut ministri, & veluti commissarius, non proprio, sed domini nomine conderet testamentum; tunc verus testator esset dominus, cuius nomine, & facultate præditus commissarius conderet testamentum: & tunc dominus revocare testamentum posset, etiam mortuo commissario.

X. Quando itaque dominus commissarius eligit ad condendum testamentum, spectanda est facultas minus, vel magis ampla, concessa eidem ad testamentum condendum. Quilibet potest esse commissarius in hoc munere, dummodo non sit a lege prohibitus, sicut quique vel quia infirmitate oppressus, vel aliam ob causam, eligere interpositam personam in commissarium potest pro testamentum conficiendo. Commissarius nequit heredem instituire, nisi ad hoc specialem facultatem a domino acceperit.

CAPUT VIII.

Quam obligationem habeant heredes, & executores testamentarii.

I. **H**eredes tenentur solvere omnia defuncti testatoris debita, nisi superent hereditatem. Olim continuo ac heres hereditatem adibat, tenebatur omnia testatoris onera subire, etiam si hereditatem excederet. At ius illud correctum est; & heredis concessum

fuit privilegium *inventarii* instituti, quod ignoscere valeant, utrum sibi expediat accipere hereditatem. ff. de iur. deliberand. §. Si autem. Qui beneficio huius legis, seu inventarii hereditatem acceptant, non tenentur solvere debita quæ hereditatem superant. A iure laudato mensis conceditur ad inventarium accipiendum; & alter mensis pro eo constituendo, si bona testatoris sint intra priam heredis regionem. Si vero extra fuerint, anni spatium indulgetur. Dum inventarium conficitur, creditores vetare heredem nequeunt. Inventarium istud ante publicum notarium fieri debet, creditoribus, & legatariis citatis ad fraudes vitandas. Quæ omnia iudicis auctoritate præstanda sunt, ne postea fraudis acculenti inventarium, ut cit. ff. l. ult. §. fin. sancitur. In hoc inventario describenda sunt omnia defuncti bona, credita, & debita; actiones tam activæ, quam passivæ, omneque scripturæ, ut heinc colligi valeat hereditatis possessio. Nequit testator liberem ad onere constituendi inventarii respectu creditorum, quibus ille damnum inferre nequit; liberare vero eum valet ab inventario faciendæ respectu eorum quibus testator ex sola liberalitate aliqua reliquit, et sunt legatarii, fideicommissarii, & alii, quibus testator nihil ex iniuria debet.

II. Si heres intra terminum a lege præscriptum non conficit inventarium, & non repudiaverit hereditatem; tenetur omnia testatoris debita solvere, etiam si superent hereditatem: quæ tamen præsumitur in iure, heredem bona hereditatis occultasse. Authent. de heredit. & fidei. §. Sancimus. coll. 1. Ceterum si revera hereditatis bona non sufficiunt ad debita solvenda, heres in conscientia non astringitur; ut res de le. patet.

III. Ex bonis hereditatis tenetur heres omnia debita realia defuncti solvere; secus personalia, quæ comitantur personam. Succedit quippe in omnibus iuribus rebus defuncti, cuius personam representat. Debita personalia comitantur personam, quæ extincta extinguuntur & debita talia. Si plures sint instituti heredes, singuli pro rata hereditatis solvere debita tenentur; nisi aliter præscriptum sit. Bona defuncti, gravata aliquo vinculo, non subiacent debitis solvendis: quia talia bona ad defunctum pertinebant solum quantum ad usufructum. Quare heres rescindere tenetur omnes contractus factos a defuncto circa eiusmodi bona, quæ non libera, sed gravata erant. Contractus vero quos super bonis liberis testator fecit, implere, iisque stare heres debet.

IV.

IV. Præter solutionem debitorum realium, legata quoque adimplere heres debet; dummodo, solutus debitis, bona superint ex hereditate pro legatis implendis. Prædens testator, antequam onera heredibus imponat, hereditatis iure valorem mature considerare debet, & congrua beneficia impertiri. In implendis quibusvis prius solvere realia debita heres debet, post legata. Pro legatis profanis solvendis annus integer a morte testatoris conceditur heredi a iure C. de fideicommissis, cap. Nos quidem de testam. Authent. Hoc amplius. Si legatum absolutum sit, & ad causam piam, continuo post aditam hereditatem illud solvere heres astringitur; & ad hanc solutionem cogi a iudice potest.

V. Hæc dicta sunt, iure civili, respectu fori externi, spectato. Ceterum tam debita realia, quam legata statim solvere heres debet. Porritam testator plura perpetravit crimina, solutionem debitorum protrahendo. Si hæc dilatio damnam reale intulit creditoribus, omnia compensare heres astringitur: representat enim testatoris personam. Quare sicut testator compensare debuit, & deberet, si in vivis esset, id quod interest creditoris; ita heres eiusdem supplere vices astringitur. Si in differat sita compensationem damnorum quæ intulit testator creditoribus, resciscere illa debet quæ ipse sua dilacione inducit. Debitorum illi morosi absolvi a Confessariis non debent, nisi primum & debita, & legata solvantur. Lavat referre verba quibus sacra Concilia execrantur eiusmodi sive heredes, sive executores testamentarios, qui implere differunt debita, & legata pia defunctorum. Concilium Agathense, relatum caus. XIII. qu. II. cap. XI. *Qui oblata Ecclesiis, hæc in istos iacularunt. Clerici, vel seculares qui oblationes parentum, aut donatas, aut testamento relictas, retinere persisterint, aut id quod ipsi donaverint Ecclesiis, vel Monasteriis, crediderint auferendum, sicut sancta Synodus constituit, velut neatores pauperum, quosque reddant, excludantur ab Ecclesiis. Et Concilium Valense I. cap. IV. relatum XIII. quæst. II. cap. VIII. hæc habet. Qui oblationes defunctorum retinet, & Ecclesiis tradere demoratur, ut infideles, sunt ab Ecclesia abiciendi: quia usque ad inaniem fidem pervenit: certum quia hæc pietatis divine exacerbationem: quia & fideles de corpore recedentes, votorum suorum plenitudine, & pauperes condolatui alimenta, & necessaria sustentatione fraudantur. His enim tales quasi egentium ne-*

ciatores . . . habendi sunt. Unde & quidam Patrum hoc scriptis suis inseruit congruente sententia, quæ ait: Amico quippiam rapere furtum est; Ecclesiam vero fraudare, sacrificium. Item Concilium Carthagine IV. cap. xcv. relatum cit. caus. XIII. quæst. II. cap. IX. *Qui oblationes defunctorum aut nequam egentium neatores, excommunicantur.* Hæc indentur Confessariis, ut urgere ad solutionem legatorum heredes fortius valeant.

VI. Lubet hæc omnia confirmare doctrina S. Thomæ, qui quælib. VI. quæst. VIII. art. 13. hæc docet. *Utrum mortuus aliquod devotum sentiat ex hoc quod elemosyna quædam mandavit dari, retardatur.* Ille est articuli titulus; & hæc est illius responsio. *Circa primum sic proceditur. Videtur quod mortuus nullum devotum sentiat ex hoc quod elemosyna quædam mandavit dari, retardatur. Insuper enim retardatio provenit ex negligentia executoris. Sed negligentia unius non imputatur alteri. Ergo nullum devotum mortuus patitur ex huiusmodi tarditate patitur devotum.*

Sed contra est, quod propter huiusmodi tarditatem retardantur orationes, & sacrificia quæ fiunt pro anima defuncti, ex quibus plurimum invocatur. Ergo ex huiusmodi tarditate patitur devotum.

Respondeo dicendum, quod hic est opus duplicis distinctionis. Primo quidem ex parte ipsius devotum. Distinguitur enim duplex devotum. Nam quoddam devotum est quod pertinet ad teleantiam panis, secundum illud primo Corinthiorum tertio: Si scius opus aserit, detrimetum patietur. Aliud autem quod pertinet ad subtractionem remedii. Secundo etiam distinguendum est ex parte elemosynæ: circa quam potest considerari etiam devotum ipsius elemosynæ, & effectus ipsius. Quantum ergo ad meritum elemosynæ nullum devotum patitur defunctus elemosynæ: quia tarditate, maxime si, quantum in ipso fuit, curam adhibuit ut huiusmodi elemosynæ cito darentur: quia meritum principaliter ex voluntate, & intentione dependet. Sed quantum ad effectum elemosynæ potest devotum, non quidem ut pro huiusmodi tarditate puniatur, sed quia remedium ei non adhibetur, dum suffragia differuntur, ex quibus plurimum invocatur.

Ad primum ergo dicendum, quod negligentia unius non imputatur alteri ad panam potest tamen reducere in alterum quantum ad effectum remedii, secundum quod unus homo ab alio invocari potest.

VII. Hæc eandem difficultatem versat ibidem

ibidem art. 15. ubi inquit. *Utrum executor debeat tardare distributionem elemosinarum ad hoc quod res defuncti melius vendantur.* Et inter alia respondet, quod in mora medici temporis non videtur esse magnum periculum. Si vero e converso per multum tempus differat elemosynam distribuere, ut non multo amplius elemosynas faciat, non videtur esse absque culpa: quia forte defunctus a purgatorio liberaretur, in quo existentium remedium suffragiorum maxime necessarium erat.

VIII. Illud etiam heredes, & executores testamentarii considerare debent in distribuendis legatis que Missarum celebratione impleri debeant, ut videlicet illis Sacerdotibus sacrificia offerenda committant quos noverint probitate, & pietate instructos. Si enim merces quibusque emptoribus credito non vendunt, sed solum hinc dignis, & quos certo sperant soluturos: quanto magis sacrosanctis Sacrificia Sacerdotibus bene moratis celebranda tradere debent? Sicut inter laicos, sic inter Dei ministros infideles reperiuntur, & quidem non pauci. Heredum negligentia in hoc tam gravi negotio culpa non caret. Sacerdotes qui onera celebrandarum Missarum suscipiunt, credita solutione, si differant celebrationem, peccant. Ut stipendium sibi certum faciant, promittunt se hinc celebraturas Missas. Postmodum, asecratur stipendio, differunt sacrificia, usque dum stipendium accepterint: & sic fidem datam violant, & quantum per eos stat, inter flammam incendia purgantes animas detinent.

IX. *Quest. I. Utrum defunctus detrimentum patitur ex protracta debitorum solutione?* Resp. Salmanticenses hoc cit. pontif. 11. num. 189. respondent, tam crasam esse vulgi ignorantiam, ut creditur, tandem in purgatorio animas sanctas detineri, quamdiu differunt debitorum solutiones. Quod fane error crassissimus est, alienumque a divina pietate, & ab omni ratione, quod animas in purgatorio patientes ob aliorum incuriam, & negligentiam. Lex quippe esset indigna Deo, si laxisset ut quis pro ea culpa pateretur, quo iam nullatenus est in sua libertate. Quam opinionem confirmant verba Domini Soto in *IV. Sent. disp. xlv. quest. 11. art. 3.* adduntque esse communem Doctorum sententiam, pro qua citant S. Antoninum, Bellarminum, Sylvium, Suarez, Pradum, Caltopalaum, Navarrum, Villalobosium, Trullenchum, & S. Thomam. Veritas ex le patens est, nec indiget maiori confirmatione.

X. *Quest. II. Quanam sit obligatio qua obstringuntur executores testamentarii?* Resp.

Executores testamentarii alii dicuntur *universales*, alii *particulares*. Universales illi sunt qui eliguntur in testamento in quo non est facta heredis indicatio, ut omnia testatoris debita solvant, & bona omnia distribuant. Alii sunt executores particulares, quos eligit testator, ut validum testamentum a se conditum exequantur. Testamentarius executor universalis vendere omnia bona defuncti valet, quia consideratur a iure communi ut heres; particularis autem bona hęc vendere nequit, nisi ad id facultatem obtinerit a testatore.

XI. Executoris testamentarii est debita solvere, legata implere, & cetera omnia executioni demandare qua diponuntur in testamento. Istius negligentia culpa non caret. Legata sibi in testamento relicta, propria auctoritate accipere valet. Heredemque qui possessionem hereditatis consecutus est, sollicitare, si negligens fuerit, ad implenda legata debet; & si opus fuerit, iudicem adire, ut heres compellatur ad legatarum solutionem.

XII. Eligi quisque potest in executorem testamentarium, sive vir, sive femina, sive clericus, sive laicus; immo vel ipse heres, aut solus, aut alius iunctis. Religiosi regulares nequeunt esse executores testamentarii, nisi de licentia Prælatorum suorum: qui hanc licentiam, si prudenter fuerint, fere tempore negant; cum tale officium odii plenum sit, minusque conveniat regulari viro, qui omnibus terrenis bonis nunquam remittit, legesque est in sortem Domini. Nemo cogi potest ut hoc officium suscipiat: sed qui libere sponteque suscipit, cogi potest ut illud exacte impleat. Si executor testamentarius pauper fuerit, ex elemosynis quas in testamento relictas distribuere inter pauperes debet, potest sibi ut pauperi congruam partem applicare; sicut docet S. Thomas 2. 2. qu. xxxiii. art. 9. ad 3. *Cum aliquis distributor pontium elemosynarum, potest & ipse sibi accipere, si indigeat, eo tenore que & aliis ministrat.*

C A P U T IX.

De legatis, eorumque diversitate, & fructibus.

Legatum differt ab hereditate, quod hæc non est alligata rei determinate, & particulari, sicut illud; & potissimum quod legatum ab herede præstandum est. *Est donatio defuncti legatum solet hoc pacto: Est donatio aliqua quam testator præstandam relinquit ab herede de eo quod foret heredis.* Vi particulari præstanda ab herede differt a donatione causa

mor-

mortis, que immediate a testatore præstat. Legatum aliud appellatur *purum*, quando nullo definito tempore, nullaque præscripta conditione relinquitur. Aliud in *diem*, quando dies, vel tempus definitur, quo reddendum est. Aliud *conditionatum*, quod gravatum aliqua conditione, vel onere est. Durat legatum iuxta voluntatem testatoris: & contrariam opinionem damnavit Alexander VII. in hac propositione num. 43. *Annuum legatum pro anima velleum non durat plusquam per decem annos.*

II. Si heres hereditatem repudiavit, iure communi nulla legata sunt, sive pura, sive conditionata, exceptis legatis ad pias causas, que præstare heredes ab intestato debent. Iura tamen particularia pura, valida legata quæcumque decernunt, etiam heres recuset hereditatem. Legata *pura* continentur ac decessit testator, & eadem accepit legatarius, eisdem debentur ut eiudem heredes. Si legatarius obierit ante testatorem, evanescit legatum, nec ius aliquod transit ad heredes: qui non recipit, nequit transmittere ad alios. Idem est, si legatarius moriatur ante acceptationem, vel ante tempus, vel conditionem, si legatum sit in *diem*, aut *conditionatum*. Si in fundo, relicto titulo legati, edificetur domus, plantetur vinea, aut alia melioramenta fiant; omnia pertinent ad legatarium. Si relicta fuerit domus, & incendio pereat; fundus est legatarii. *fi. de legat. 1. l. si legat. Si vero res legata vendatur, destruat, diminuat; & revocatur, aut diminutum legatum reputatur.*

III. Fructus percepti ante mortem testatoris sunt heredis, non legatarii. *fi. de legat. 2. l. Lucius.* Si tamen fructus iniusti sint rei legatæ, eidemque aggregati, ut si res legata sit grex; fructus qui nascuntur, ac capita que emuntur, & si aliqua capita gregis pereant, legatarii; & si aliqua capita gregis pereant, legatarii perunt. A morte vero testatoris legatarius acquirit ius ad fructus, etiam antequam heres acceptet hereditatem, nisi iura particularia aliud decernant.

IV. Legato aliquo fundo sive mobili, sive immobili, censetur legata ea que illum consequuntur, seu que eidem accessoria sunt. Hinc, legato viridario, legata intelliguntur plantæ, & ornamenta eiusdem; legato lecto, legata intelliguntur ornamenta; legatis veltibus, etiam ornamenta sive aurea, sive argentea; legata censentur; legata domo, etiam viridarium eidem coherens legatum reputatur. Addunt quoque Auctores communiter, legato usufructu alicuius fundi, cen-

seri legata omnia instrumenta ad fundum colegendum, ut aratra, iumenta, boves; immo si legatarius fuerit agricola, contendunt censeri legata horrea, domum, cellam vinariam, triticum ad seminandum, tamquam instrumenta necessaria ad agriculturam; ut constat ex *fi. de usufructu, l. Item si fundi, §. Seminarios.* Si legatum fuerit alternativum, & non determinatum in specie, seu in individuo, ut si testator dicat: Relinquo Petro vel annulum, vel vestem, electio est heredis; ut sancitur *fi. de legat. 2. l. Si ita scriptum, & l. q. 3. Si ita relictum fuerit: quia in alternativa summatione, vel temporum inspicitur illud quod minus est in obligatione.*

V. Legatum ad pias causas, si testatore ligat talem pauperem; aut talem locum pium, mortuo paupere, aut loco pio inlato, adhuc consistit, & impleri debet. Quoniam causa finalis legati fuit pietas, qua persistente, perlesit legatum debet. Si autem constaret, legatum relictum esse pauperi ut bonum ipsius pauperis, non ut opus pium; tunc, mortuo paupere, cessaret legatum. In dubio, an legatum relictum sit ut bonum pauperis, vel ut opus pium, præsumendum est in favorem pii operis; ut docent communiter Auctores. Si heres negligens fuerit, & morosus in solvendo pauperi legato, & interim pauper moriatur; solvi heredibus debet legatum.

VI. Si legatum fuerit *conditionatum*, & conditio fuerit impossibilis, sive de facto, quia impleri nequit, sive de iure, quatenus turpis, superte repugnans legi naturali, aut divina, aut humane, aut bonis moribus; pro non adiecta habetur, & legatum ut purum consistit. Conditio adiecta, ut legatarius nubat huic aut illi puella; puta fide testatoris, valida est; & nullum legatum efficit, nisi designate puella legatarius nubat. Si tamen puella designata aut nubere legatario noluit, aut moriatur; tunc valet legatum, quia per legatarium non, stat qui testatoris voluntas impletur. Valet quoque legatum, si designata puellam ducere minus deceret legatarium: esset enim tunc conditio turpis, & pro non adiecta habenda foret.

VII. Disputant quoque Auctores, num invalida sit conditio adiecta *nunquam nubendi*: & affirmant communiter tam ex iure antiquo, quam novo, exceptis dumtaxat viduis, quarum respectu conditio, quod non nubant, valida iudicatur. Hæc igitur, si secundas nuptias celebraverint, amittunt legatum, vel hereditatem tali conditione gravatum. Neque illis tradendum legatum, nisi cum conventionem exhibeant, quam *Mutianam* vocant, de restituenda

ruenda hereditate, vel legato, si nupserit, *C. de induci. viduit. tollend.* Authent. *Cui relictum*. Hoc idem extendunt Auctores ad viros viduos, quibus sub tali conditione relinquuntur legata. Si testator relinquit mulieri legatum, adiecta conditione, *ut honeste & castè vivat*, non amittere illam legatum asserunt Auctores, etiam si contrahat matrimonium: quia re ipsa castè & honeste vivere in matrimonio potest. Cessare vero legatum subdit, si luxuriose, & in fornicatione viveret mulier, cui relictum legatum esset sub conditione, *si castè & honeste viveret*. Si tamen femel, aut bis fornicaretur; non esset denegandum legatum: quia ab honesta vita non recedere censetur qui femel, aut bis delinquit.

VIII. Quæst. I. *Legatum relictum ad nubendas virgines orphanas, viduasque, valet ne tradi puellis religionem ingredientibus?* Resp. Omnes adfirmant, legatum relictum determinate puellæ, ad nubere valet, tradendum eidem esse, etiam si ingredi Religionem velit. Idque sancitum est Authent. *de sanctis. Episcop. §. Et hoc præsent.* Si vero legatum indefinitum sit ad puellas nubendas, disputant in utramque partem Auctores. Lugo *disp. xxiv. sect. 11. num. 293.* negantem opinionem defendit, quam dicit esse communem, quamque propugnat Sanchez *de matrim. lib. 1. disp. xxxiii. n. 32.* Bonacina *disp. 111. quæst. ult. par. 1. n. 19.* Molina *tract. 11. disp. cxxvii.* Trullenchus *lib. VII. cap. xviii. dub. 12.* Barbosa *de potest. Episcop. alleg. lxxxiii. num. 27. & seqq.* & alii, quos citat Lugo: quam opinionem evincunt hoc pacto. Legatum relictum est pro matrimonio carnali, non spirituali. Ergo mens testatoris non servatur, dum legatum puellis traditur profiteri in Religione volentibus. Neque ex citata Authentica aliquid erui potest: quia a iure communi exorbitat, novumque ius imponit, inquit Lugo, quod in præiudicium subditorum, aut heredum extendi non debet ad alios casus, & ad alias personas, præter illas de quibus lex illa loquitur. Porro lex citata loquitur tantum in casu quo legatum relictum sit puellæ determinate sub conditione matrimonii inveniendi. Ergo extendi nequit ad personas incertas; sicut extendi nequit ad alia legata, diversis aliis conditionibus gravata.

IX. Salmanticenses *tract. xiv. cap. v. punct. 14. §. 2. num. 185.* contrariam adfirmantem opinionem defendunt, pro qua citant Lessium, *Basium Legionensem, Ochagaviam, Martiniæ a S. Ioseph;* contenduntque dari posse legatum, etiam si constaret de mente testatoris, quod nollet legatum relinquere puellis quæ essent Religionem ingressuræ, sed tantum

illis quæ nupturæ erunt. Idque probant ex *Authentica Iustiniani supra citata*, in qua post calum determinata puellæ, addit, *ut alteri cuiuscunque persona*: quæ clausula, *universalis* cum sit, includit omnes modicos similes, & dissimiles. Er rationem ibi Iustinianus in sua *Authentica* assignat: *quod vitam profiterentur religiosam, & conversionem castam*. Nec videtur consonum rationi, quod deservat melior sortem religiosas ob confectionem legati, sub tali forma relicti, videlicet pro matrimonio contrahendo carnali. Accedit quod non ideo communionem relictum, determinate puellæ pro matrimonio relictum, dum vult ingredi Religionem, quia talis presumitur testatoris voluntas, aut non presumitur opposita; sed quia iure reicitur tali conditio, impediens ita tum religiosum, ut turpis, & in omnia. Quamobrem sicut reicitur ab ultimis voluntatibus hæc conditio, *si non nupserit*; ita improbat hęc, *sancti ingrediari Religionem*. Tenendum ergo est in hoc casu, mulieri volenti ingredi Religionem, posse concedi legatum pro nubendis mulieribus relictum.

X. Hęc opinio & falso supposito, ut dicitur, laborare, & ratione satis infirma nititur. Quod suppositum falsum sit, nempe testatoris adiectæ conditionem turpem, dum legatum relinquit puellis nubere volentibus tantum, patet. Siquidem dum testatoris favore voluit puellis istis quæ nubere volunt, quia ad Religionem vocatæ non sunt, non adiecit conditionem, *si non ingrediari Religionem*. Hoc est merum commentum excogitatum ab his Auctoribus. Testatores enim, quia Religionem nolunt, quia a Deo vocatæ non sunt; & aliunde dote carent, ut nubant, ne suam proficiant castitatem, ideo illis dumtaxat lucerunt volentibus. Ubi hic turpis conditio? Quia testator potius faceretur vult puellis præfatis, ut in tuto collocet illarum castitatem, quam puellis proficiantibus Religionem; ideo turpiter operatur? Utique eandem conditionem, *si non nupserit, si non ingrediari Religionem*, relinquit tibi legatum, merito ut turpes reiciantur. Verum, ut dixi, testatores de quibus nunc ferro est, non relinquunt legata puellis pro matrimonio contrahendo, hoc adiecto pacto, ut nubant, & non ingrediantur Religionem; quod pactum turpe esset: sed quia volunt nubere, eisdem de dote congrua providere volunt. Quemadmodum alii pii testatores, qui favore statui religiose volunt, non relinquunt legata puellis cum conditione ut ingrediantur Religionem; sed quia profiteri Religionem volunt,

ideo

ideo illis providere de pecunia necessaria fatigant. Corruente itaque falso supposito, cui innituntur præfati Auctores, corrumpit opinio ipsa. Cedo: si quis, dum vivit, dotare puellas nupturas velit, ne periclitentur, quia ad hoc pium sanctumque officium se a Deo impelli experitur; hanc ne damnabis, quia expresse resulat dorem dare aliis quæ profiteri Religionem velint? Nemo id dixerit. Utrique excellentior est status matrimoniali status religioso. At licet nemo Catholicorum damnabit illos qui, neglecto statu religioso, amplectuntur matrimonialem; ita nemo improbat testatores, tamquam auctores adiectæ turpis conditionis, quod legata relinquant puellis nubere volentibus, exclusis illis quæ profiteri Religionem velint. Quoniam nemo alitringitur legere opera excellentiora; alioquin omnes tenerentur Religionem profiteri.

XI. Disputandum solum esset, utrum, non extantibus puellis in illa civitate, oppidove ubi relicta legata sunt, quæ nubere velint, doteque indigent, tradenda legata essent puellis profiteri Religionem volentibus; an ad heredes devolvi eadem legata deberent. Nil ex mente testatoris expresse oppolium collegatur, credendum, hoc in casu tradenda esse legata his puellis ingredientibus Religionem. Idque erui exillimo esse citata Iustiniana Authentica. Quoniam sicuti quando legatum relictum est determinate puellæ pro matrimonio contrahendo, si hæc ingredi Religionem velit, eidem conceditur legatum: quia impleri volentibus testatoris meliori quo fieri modo potest, debet; ita, deficientibus puellis indeterminatis, & in genere vocatis ad legata, quæ nubere velint, doteque indigent, consequi videtur, legata tradenda esse puellis quæ profiteri Religionem velint. Si enim legata principaliter destinata sunt ad pias causas, deficientia una pia causa, substitui altera debet: & maxime si magis pia occurrat, ut est professio religiosa. Hęc mihi probabiliora apparent. Alii abundant in suo sensu.

XII. Quæst. II. *Legatum relictum pro nubendis puellis, conferri ne nuptis potest que sine dote, aut cum exigua nupserint?* Resp. Mantenta de *confectur. lib. XII. tit. 1. n. 12.* Sanchez *lib. VII. de matrim. disp. xxxv.* Salmanticenses *loc. cit. §. 2. n. 185.* respondent, tradi posse puellis iam nuptis sine dote, aut cum exigua, si legatum relictum sit pro his definitis puellis: quia in hoc casu præsumitur testatorem voluisse his puellis, ob peculiarem erga illas affectum, favere, & providere, ut decenter vitam agant. Si e contrario relictum sit legatum pro puellis nubendis indefinitè, &

in generali, tunc non posse tradi legatum iam nuptis adfirmant. Quoniam tum testator voluit providere puellis pro matrimonio, ut peculiari provisione ad castitatis vitam erant. Si vero legatum destinatum esset ad dotandas virgines, aut feminas pauperes; tunc legatum tradi posse adfirmant etiam feminis nuptis pauperibus ibidem. Verum si testamentum nominet virgines, vel puellas nubendas, non video quia ratione tradi legatum nuptis possit, licet pauperes sint. Servanda enim, quoad fieri potest, testatoris verba sunt.

XIII. Quæst. III. *Legatum relictum puellis nubendis, tradi ne viduis potest secundas nuptias celebrantibus?* Resp. Si legatum relictum sit pro certa puella nubenda, hæc habet ius ad legatum: & ideo licet ætatem nata non sit aptam matrimonio, expectari ætas, & adimpleto legati differri debet. Si vero legatum relictum sit pro puellis maritandis; istis extantibus tradi legatum debet, secus viduis. Illis vero deficientibus, tunc viduis secundas nuptias celebrantibus, legatum dari potest videtur.

XIV. Quæst. IV. *Legatum definitum pro naturalibus alicuius loci, tradi ne extraneis potest?* Resp. Non posse certum est: quia esset aperte contra testatoris mentem. Quid si extranei incolæ fierent talis loci in quo relictum legatum est? Ad extranei signat ibi domicilium, aut fecus. Si primum; tradi legatum & istis, licet ceteris, potest. Si secundum: nullo modo potest. Tum autem extraneus acquiri domicilium, quando animus habet ibi perpetuo manendi. Decennium lex concedit *C. de incolis l. 1. r.* pro acquirendo domicilio, seu decennio intervallo sufficientes est ad declarandum talem acquisivisse domicilium. Ceterum si domicilium fixitum animo ibidem perpetuo manendi, ab initio pro naturali haberi potest, quando de eius animo manendi ibidem in perpetuum constat.

XV. Quæst. V. *Legatum relictum pro nubendis orphanis, tradi ne potest puellis habentibus parentes inutiles, & pauperes?* Resp. Si orphanæ extant vtræque pauperes, primum istis tradendum legatum est. Istis vero deficientibus, tradi illis potest quæ parentes habent inutiles, vel quia impares ad lucrandum, vel quæ eorum filiarum negligunt; tales enim puellæ pro orphanis reputari re ipsa possunt.

XVI. Quæst. VI. *Legatum relictum pro nubendis virginibus, tradi ne potest puellis corruptis?* Resp. Si publice constet de earum corruptione, & prostitutione, tradi illis legatum nequit. Si corruptio secreta sit, tradendum est legatum: quia pro virgine reputatur puella communi opinione, quæ secreto cor-rupta

rupta est; ut colligitur ex ff. de legat. l. *Libertus*, §. *Quod autem Cassius*. Contendunt tamen aliqui, puellam corruptam non posse urgere pro tradendo sibi legato relicto pro virginibus: quia verba testatoris servanda in rigore sunt, quantum fieri potest. Oppositum defendunt Salmanticenses *loc. cit. num. 190.* quia in favorabilibus verba testatorum extendenda sunt. Probabilior videtur prima opinio, si alie virginis aequae pauperes simul cum virgine corrupta concurrant. Deficientibus vero virginibus incorruptis, tunc cum secunda opinione dicendum videtur, quod tradi virginis secreto corruptae debeat; & quod illa sollicitate pro consequendo legato heredes valeat. Cavendum tamen temper est ne ex denegatione legati virgo secreto violata infametur.

XVII. Quæst. VII. *Qui ordo servandus sit in legatis implendis?* Resp. Communis responsio est. Si legata pro omnibus non sufficiunt, & sint aliqui legatarii privilegiati; isti ceteris preferendi sunt. Si legatarii omnes habeant aequale ius, nulliusque vi testamenti fruatur prelationis privilegio; tunc, si legata pro omnibus satis non sunt, solvi pro rata debent; uti fit in solvendis debitis creditoribus qui aequali iure potiuntur.

XVIII. Quæst. VIII. *Valet ne aliquis testamentis, & legatis derogare?* Resp. Testator supremus legislator iure gentium, & civili est. Expressa eius voluntas absolute, & iusta causa sublata, mutari nequit. Si mens testatoris dubia fuerit, non commutationi, sed interpretationi locus est. Legatum relicto pro fabrica alicuius Ecclesie, si fabrica necessaria non sit, aut verba testamenti non sint periculosa, expendi in ornamentis eiusdem potest; quia licet fabricæ vox ædificium in rigore significet; tamen, iuxta vulgarem concipiendi modum, nomine fabricæ intelligi etiam solent quæ ad Ecclesie ornatum, cultumque attinent. Spectanda tamen semper sunt testamenti verba, & testatoris intentio, quæ testamenti anima est, & spiritus. Utique verba sunt quæ intentionem, & voluntatem testatoris prodant; tamen nec sola verba, nec sola intentio, sed ambo simul considerari debent. Quisque autem prudens, & peritus interpretari dubiam testamenti dispositionem potest.

XIX. Commutatio itaque tum locum habet, quando dispositio testatoris clara, non dubia est; sed impleri nequit. Porro hoc in casu, si legatum profanum sit, sit caducum, & devolvitur ad heredem. Si vero legatum fuerit ad pias causas, tunc converti in alium similem usum debet, ut colligitur ex Trident. *sess. xxv. cap. viii. de reser.* Hæc commutatio ab Epi-

scopo fieri debet, heredis consensu accedente. In hac autem commutatione Episcopus non pro libito feligere quemlibet pium usum potest, sed quem magis similem iudicaverit illi quem testator præscripsit. Plura sunt exempla, quæ recentiori non vacat. Testator ordinavit ut in tali situ ædificetur Monasterium, Hospitalis, Ecclesia &c. Si situs a testatore designatus, inemptus sit, alius eligatur qui in maiorem utilitatem proximi, Deique cultum cedat. Potest etiam Episcopus, consentiente herede, aliquem legatum pium, pro tali usu a testatore relicto, in alium magis pium, & utiliorem proximo commutare ex rationabili causa, non ex arbitrio. Quomodo potestates supremæ, & summus Pontifex derogare, vel commutare testamenta valeant ob publicam necessitatem, mea non interest in præsentia dispicere.

XX. Quæst. IX. *Quando ex legatis deduci Falcidia possit?* Resp. Caius Falcidius tempore Cæsaris Augusti legem rogavit pro hereditibus, quibus facultatem concessit detrahendi quartam partem bonorum testatoris, ut hæc via eisdem alicuius ad acceptandam hereditatem; vel ne solo nomine heredes essent. Hæc quarta pars Falcidia vocatur a suo Auctore Falcidio. Hæc quarta falcidia detrahenda est ex bonis testatoris, qualia erant tempora eiusdem mortis; ut colligitur ex Institut. de leg. falcid. §. *Quantitas*. Et detrahitur non modo ex legatis, verum etiam ex donationibus causa mortis. Plures sunt casus in quibus hæc quarta falcidia non potest detrahi. Primus, quando testator, sciens vires hereditatis suæ, id prohibuit; ut sancitur in Authent. *Sed cum testator. Cod. ad leg. falcid.* Secundo non detrahitur ex legatis piis. Tertio neque ex legato relicto cum prohibitione illud alienandi. Quarto non deducitur ex legato libertatis. Quinto prohibetur deduci, quando heres non fecit inventarium intra tempus præscriptum a lege. Alii etiam enumerantur casus in lege, quos referre non vacat; cum vix alicubi hodie obtineat ius commune circa falcidiam. Sed fere ubique sunt peculiare leges quæ pro casibus qui occurrere solent, quid agendum sit, præscribunt.

XXI. Et hæc de iure & iustitia dicta sufficiunt. Desinaveram aditcere dissertationem de iis quæ publica iudicia spectant, & potissimum de iudicibus, de reis, de testibus, de accusatoribus, de denuntiatoribus, de advocatis, & notariis. Verum cum hæc, & plura alia, quæ præterit, ad Ictos, non ad Theologos pertineant; ideo ab istâ tractandis abstinere deceverit potissimum quod graviora quæ ad Theologiam nostram attinent, tractanda occurrant.

FINIS TOMI SEPTIMI.

THEOLOGIA CHRISTIANA DOGMATICO-MORALIS AUCTORE F. DANIELE CONCINA

ORDINIS PREDICATORUM.

EDITIO NOVISSIMA.

TOMUS OCTAVUS.

DE SACRAMENTIS IN GENERE: ITEM DE BAPTISMO,
CONFIRMATIONE, ET EUCHARISTIA.

ROMÆ, MDCCLXVIII.

SUPERIORUM PERMISSU.

PROSTANT VENALES VENETII

APUD SIMONEM OCCHI.

CUM PRIVILEGIO EXCELLENT. SENATUS.